

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.

12de Jaargang nr. 2

15 maart 1983

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere-notaris
Voorzitter : G. Hebbelynck
Onder-Voorzitter : H. Collumbien
Secretaris : R. Van Geluwe, Maïsstraat 235, 9000 Gent
Penningmeester : A. Verbeke
Archief en ruildienst : Mevr. A. Eggermont, Maïsstraat 235, 9000 Gent
Redactie-adres : Lijnmolenstraat 149, 9110 Sint-Amandsberg – Gent
Postrekening : 000-105.04.73-60, Heemkundige en Historische Kring
Gent, Koggestraat 14, 9000 Gent
Lidgeld : 250 fr. per jaar

INHOUD

Arend de Keyseré voor het voetlicht gebracht. Het eerste Gentse boek.	66
Boven Gent rijst... onze nieuwe draak	74
Jan Palfijn	80
Inventaire archéologique. Fiche N ^o 95. Lodewijk XV-huis	88
Beknopte historiek van de Koninklijke Roeivereniging "Sport Gent"	90
Onze Gentse keukenrubriek	101
Het Toreken	105
Schoolziekten	110
Wat is er van de Lieve ?	114
Vraag en Antwoord	119
Uitslag Puzzel '82	123
Bibliografie	126

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-Amandsberg : elke zondag van 10 tot 12 uur (uitgenomen op feestdagen). Gesloten in juli en augustus. Bibliotheecaresse : Mevr. A. Eggermont.

Verantwoordelijke uitgever en beheer : G. Hebbelynck, Voorhoutkaai 40, Gent. Elke auteur is alleen verantwoordelijk voor zijn bijdrage.

Uitgegeven met de steun van het stadsbestuur van Gent en van het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen.

AREND DE KEYSERE VOOR HET VOETLICHT GEBRACHT

Op 8 april van dit jaar zal het precies 500 jaar geleden zijn dat voor het eerst een boek van een Gentse pers kwam. Die historische gebeurtenis moest, menen we, herdacht worden. Uiteraard door G.T. Om dat te kunnen doen deden we beroep op iemand die letterlijk en figuurlijk met het Gentse boek vergroeid is : de heer J. MACHIELS, Conservator bij de Centrale Bibliotheek van de Rijksuniversiteit. Een specialist bij uitnemendheid van het werk van de man die we voor het voetlicht brengen. Inderdaad, bestaat Machiels' opdracht er in de eerste plaats in het reusachtig werk van Ferdinand vander Haeghen (*Bibliographie gantoise*) voort te zetten door : prima, de nog steeds onbekend gebleven Gentse drukken op te sporen, en secundo, al wat sedert de afsluiting van de B.G. te Gent gedrukt werd, beredenerend te inventariseren – helaas op steekkaarten, en niet in boekvorm –; hij hield niet op over de bibliografie te publiceren. Vooral zijn standaardwerk dat hij schreef ter gelegenheid van het Dirk Martens-jaar 1973 "*Meester Arend de Keysere, 1480-1490*", een lijvig 215 blz. tellend, rijkelijk geïllustreerd boek, vond allerwegen een goed onthaal. Verder publiceerde hij menige studie in vaktijdschriften, o.a. in *Archief- en Bibliotheekwezen in België*, Dl. XLVI, 1975, waarin hij handelde over *Robert en Pieter de Keysere als drukker*. Ook verleende hij zijn medewerking aan *Gent, Duizend Jaar Kunst en Cultuur*, waarin hij de rubriek *Boekdrukkunst* verzorgde. In de lokalen van de G.U.B. organiseerde hij in 1969 ter gelegenheid van het Erasmusjaar een merkwaardige tentoonstelling van Erasmusdrukken. Tevens stelde hij van die tentoonstelling de al even merkwaardige kataloog op. Belangeloos, d.w.z. zonder enige aanspraak op een honorarium te willen maken, aanvaardde hij spontaan onderhavig artikel over *Arend de Keysere* op te stellen. Waarvoor G.T. hem allererkentelijkst dank zeggen.

M. V. W.

HET EERSTE GENTSE BOEK

Op 8 april 1983 zal het precies vijfhonderd jaar geleden zijn dat te Gent het eerste gedateerde boek van de pers kwam. In 1869, bij het afsluiten van het zevende deel van de *Bibliographie gantoise*, had Ferdinand van der Haeghen toen reeds 14 762 gedrukte werken in zijn standaardwerk kunnen opnemen. Dit aantal is sedert 1869 sterk toegenomen. Hoeveel boeken er verder te Gent sedert het einde van de Eerste Wereldoorlog verschenen, niemand is daar in staat toe nauwkeurige gegevens te verschaffen. Het minimum dat voor deze herdenking kan gedaan worden is zeker een kleine mededeling in Ghendtsche Tydinghen.

Hoe zag de toestand, tenminste in grote trekken, er uit toen *Arend de Keysere* (1) van wal stak? Thans wordt algemeen aanvaard dat Gutenberg, zoniet de boekdrukkunst in Europa heeft uitgevonden, dan toch zeker op punt heeft gesteld. Het gieten van losse metalen letters en het gietinstrument behoren tot het voornaamste van zijn uitvinding. Wat Laurent Coster betreft, alhoewel hieromtrent niet alles duidelijk is en enkele problemen open blijven, wordt Haarlem niet langer als de plaats van uitvinding aangenomen. Om kort te zijn verschijnt te Mainz in 1454 de eerste gedateerde gedrukte aflatbrief en in 1455 de beroemde 42-regel Bijbel. In 1460 drukt men te Straatsburg en wellicht rond 1466 te Keulen. Om ons te beperken tot de Nederlanden vermelden wij dat in 1973 op grootse wijze bij ons de vijfhonderdste verjaardag van de boekdrukkunst in onze gebieden gevierd werd met een belangrijke tentoonstelling te Brussel. Afgezien van enkele stukken die men als prototypografie en blokboek bestempelt en wellicht voor 1473 gedrukt werden verschenen in 1473 te Utrecht en te Aalst de eerste gedateerde boeken. Daarna volgen Brugge 1473/74, Leuven 1474, Brussel 1475, Antwerpen 1481, Oudenaarde 1480 en Gent 1483. Waarom A. de Keysere eerst in Oudenaarde begonnen is en pas na een paar jaar naar Gent verhuisde, daarvoor is nog geen voldoende verklaring gevonden. Wij stellen vast dat hij in 1480 te Oudenaarde een *Hermannus de Petra* drukt, een stevig in-folio van 136 bladen dat wellicht zijn proefstuk niet zal geweest zijn en dat wij, bij gebrek aan iets anders, als eerste boek te Oudenaarde gedrukt kunnen vermelden. Na nog een tiental andere stukken te hebben gedrukt, aflatbrieven, enkele werken in het Latijn, het Frans en het Nederlands, begint hij einde 1482 te Gent te werken.

In Gent, gevestigd *delez le belfroy* (bij het Belfort), zonder precies te kunnen zeggen waar, herbegint hij met volle moed. Hij beschikt er over 3 lettertypen (een bastaard en twee gotieken), twee drukkersmerken, en wellicht slechts één degelijke pers.

Bekijken we even van naderbij wat hij te Gent gedrukt heeft. Zijn eerste

gedateerd boek is het *Verdrag van Atrecht (Arras)*. Deze Vrede werd gesloten te Atrecht op 23 december 1482. Het enig overgebleven exemplaar van dit drukwerk, in het Frans opgesteld, vermeldt op de laatste bladzijde : *Impresse a gand delez le belfroy par Arnoul de keysere le vijf^e iour dapuril (d'avril) lan Mil. cccc. quatre vingt et trois.* (Afb. 1 en 2).

Dit Verdrag, afgesloten tussen de 41 vertegenwoordigers van Maximiliaan van Oostenrijk en de 4 van Lodewijk XI van Frankrijk, was volledig in het voordeel van de Franse koning.

De Gentenaars, geïnspireerd door hun kortzichtig particularisme en hun antibourgondische politiek, hadden een belangrijke rol gespeeld bij de afsluiting ervan. Dit Verdrag stipuleerde dat de dauphin Charles, de latere koning Charles VIII, zijn verloving met de dochter van de Engelse koning Edward IV, zou verbreken om de driejarige prinses *Margaretha van Oostenrijk*, de dochter van Maximiliaan, te huwen. Het meisje zou ondertussen in Frankrijk opgevoed worden, in afwachting dat ze de huwbare leeftijd zou bereiken. De bruidschat echter, die ondermeer Artesië en Bourgondië omvatte, zou onmiddellijk in de handen van Lodewijk XI overgedragen worden die daardoor ook hoopte tussen te komen in het

**Le traictie de la paix Impresse a
gand delez le belfroy par Arnoul
de keysere le vijf^e iour dapuril lan
Mil-cccc - quatre vingt et trois -**

Afb. 1. Titelblad van het Verdrag met één van Arends 2 drukkersmerken. R.U.G., Gent 15.

graafschap Vlaanderen. Lodewijk XI zette alles in het werk om dit Verdrag vlug te drukken en te verspreiden. Men kent 7 edities in Frankrijk en deze van de Keysere die behalve de Franstalige ook een Nederlandstalige drukte. Van deze laatste druk is geen enkel exemplaar bekend. Is het Verdrag de eerste gedateerde Gentse druk, toch geloven wij niet langer dat dit het eerste boek is in onze stad gedrukt. Een ander boekje, een theologisch

Phelippe de crevecuer seigneur desquesdes de lannoꝝ. Conseillier
 & chambellan du roy nostre sire / son lieutenant et capitaine ge
 neral ou pais de picardie cheualier de son ordre Oluier de qua
 cuan cheualier consillier et chambellan du roy nostre seigneur
 et son lieutenant en la ville de francoise au arxas. Jehan de le
 maquerie consillier du roy nostre seigneur & premier president en sa court
 de parlement a paris. Jehan gain maistre d'hostel. Tous ambassadeurs co
 muns du roy nostre souverain seigneur. Jehan de lannoꝝ abbe de saint berth
 chancellor de lorde de la maison de Philippe abbe de saint pierre lez gand.
 Gossuin abbe d'affleghem. Guillaume abbe domont de lorde de saint denoit.
 Jehan seigneur de lannoꝝ de curme & de selbarg Jehan de bergtes seigneur de
 walbath. Banduin de lannoꝝ seigneur de molentbays cheualier & ordre
 consillier et chambellans. Jehan de le bouerie seigneur de hierkecque & de
 wierez chancellor de brabant. Paul de baensf seigneur de Wormezelle pres
 dent de flands. Jaques de gouz seigneur d'ausi cheualier consillier & cham
 bellan & hanle bailli de gand. Jehan duffay consillier & maistre des reques
 tes ordinaire de l'ostel. Edward nyenman & Jehan de leet secretaires en ordon
 nance de nostre tresordoube seigneur monseigneur le duc Maximilien : Je
 han pinnoh cheualier bourgmaistre Jehan colads escheuin de la ville de lou
 uain. Gyeolias de beluede. Roland de mol cheualiers escheuins. Gerard col
 land consillier pentionnaire de la ville de Bruxelles Jehan de delghens bourg
 maistre Jehan de dymerfelle cheualier escheuin de la ville d'anners. George
 de la moere premier escheuin de la hente Guillaume de rj premier consillier Ja
 ques de steentverpote consillier des escheuins des pechons de la ville de gand
 Jehan de witte seigneur de caddeuoirde bourgmaistre de la ville de bingee.
 Jehan denge wendhoue cheualier. Gilles guiselm consillier et Jehan coene
 pentionnaire de la ville d'yppe Jaques de landas escheuin Jehan francois con
 siller de la ville de lille Sunon de herchus premier escheuin. Jehan de la ma
 rie consillier de la ville de douay : Epistolle gautier premier escheuin de la
 ville de mons. Jehan fourneau clerc du halage de hagnaw. Bernois wans
 bare consillier de la dite ville de mons Thiers le pointre escheuin. Robert
 teney consillier de la ville de walembiennes Robert demaneuille cheualier
 bailli Gyeol de daverhout maieur David dandenoot escheuin Philippe de fise
 saint legier consillier. et Robert des pres procureur de la ville de saint omer
 Tous ambassadeurs communs et deputes de mon seigneur le duc tant en son
 nom que ou nom de messeigneurs le duc phelippe & madamoiselle margarine
 d'auspice ses enfans nos princes et seigneurs naturels / et des estats de leurs
 pays ont pour eulx que aussi pour et ou nom d'iceulx duc phelippe. et damo
 iselle qd tous ceulx qui ces presentes lettres verront salut fauoir faisons que
 en vertu des pouvoirs a nous donnez & cy apres inferez. Nous auons fait ac
 cept / promis & inter faisons acceptons promettons et iurons paix final vraye
 en intelligence et alliance perpetuelle entre le roy. monseigneur le duc phelippe

traktaatje over de mis van de pseudo Thomas van Aquino, eveneens van de pers van A. de Keysere maar zonder datum, is volgens ons onderzoek nog vóór het *Verdrag van Arras* gedrukt geworden. Dit boekje, dat pas onlangs door ons grondig onderzocht kon worden, moet op grond van de lettertypen vóór april 1483 gedateerd worden en is te Gent en niet langer in Oudenaarde gedrukt geweest. Te Gent drukte A. de Keysere verder diverse aflaatbrieven. Deze stukken, op één blad perkament en eenzijdig bedrukt, vormden toen een goed afzetprodukt voor vele drukkers. Vergeten wij niet dat Gutenberg hiermee ook startte. Deze aflaatbrieven, in opdracht van de geestelijkheid, verschaften aan de houders kwijtschelding van diverse straffen mits bepaalde voorwaarden na te leven: biecht, pelgrimage, geld, enz. Zij zijn meestal ingevuld op naam van de persoon die de aflaat verwierf. Een mooi voorbeeld hiervan is het exemplaar uit het Rijksarchief Gent, fonds de Preudhomme (Afb. 3). De aflaat is uitgevaardigd door Innocentius VIII met als aflaatcommissaris van onze gewesten R. Peraudi. De opbrengst diende om de oorlog te bekostigen tegen de Turken en de verdediging van het eiland Rhodos. Ons exemplaar is ingevuld op naam van Jacobina sbaens filia Rolandi militis 6 april en werd door de Keysere in 1487 gedrukt. Het is verder een mooi voorbeeld van zijn talrijke door hem gedrukte aflaatbrieven en wij vestigen de aandacht op de houtsnede-initialen.

Maar keren wij terug naar zijn meer substantiële boeken. Er is vooreerst de *Rhetorica divina* van 22 augustus 1483 van de hand van Willem van Auvergne. Het is een belangrijk spiritueel traktaat van een honderdtal bladzijden gewijd aan het gebed en de manier van bidden. In het boek is ook een brief afgedrukt van de drukker zelf, een zeldzaam voorkomen in de Nederlanden. Hij betitelt daarin zichzelf als *librorum utiliorum qualiscunque promulgator* en richt zijn brief aan P. Raynaudus, de prior generalis van de karmelieten. Wellicht bekwam hij de opdracht tot drukken van de Gentse karmelieten. Een ander belangrijk boek dat opvalt door het gracieuse karakter is zijn *Psalterium* van 26 april 1487. Dit kleine boekje, waarvan ook maar een exemplaar bekend is, bevat de 150 psalmen in de vertaling van de H. Hiëronymus. Het is wellicht de eerste maal dat een dergelijk werk in de Nederlanden verscheen want het drukken van bijbels was een specialiteit van het buitenland. Het bleef goedkoper een Latijnse bijbel bv. in Duitsland te kopen waarmee onze drukkers niet konden concurreren.

Maar de belangrijkste onderneming van onze Gentse drukker is ongetwijfeld de beroemde *Boethius* van 3 mei 1485. Geen enkel werk in de Nederlanden gedrukt kan hiernaast gelegd worden. Geilhovens *Gnotosolitos* van de Broeders des Gemenen Levens te Brussel (25 mei 1476) was weliswaar een imposant in-folio maar is, wat de typografie betreft, bij lange

niet zo ingewikkeld als de Boethius.

Dit werk waarin de Wijsbegeerte, in de gedaante van een vrouw, Boethius komt troosten die in de gevangenis zit opgesloten, was gedurende de ganse middeleeuwen een veel gelezen boek en blijft nu nog steeds het lezen waard. De uitgave door Arend ondernomen bevat de Latijnse tekst, een Nederlandse vertaling en een uitvoerige commentaar eveneens in het Nederlands. Dit verklaart de 360 ff. in groot formaat. Het imposante karakter ervan is ook de reden waarom dit boek het minst zeldzame van alle de Keyseres drukken is gebleven. Een 40 tal exemplaren zijn bekend en soms verschijnt er nog een op de markt. Zo werd voor een paar jaar een onvolledig exemplaar te Brussel geveild voor 300 000 frank. Bovendien heeft de drukker bij de aanvang van elk van de vijf boeken waaruit de Boethius bestaat een halve bladzijde blanco gelaten voor de miniatuur. Talrijke exemplaren zijn bijgevolg mooi verlucht. Zo is bv. het exemplaar, Gent 2, uit de universiteitsbibliotheek, zoniet het mooiste, dan toch een representatief voorbeeld hiervan. De spirituele bezitter schreef verder in het boek : Desen bouck behoert toie Joos de Vos diese vynt ofte weder brynt die zael hebben een zelve penninck ofte decaette ofte demuus ofte descoenste dochtere vanden huus int jaer anno 1567 den 28sten december. Voorwaar een moeilijke keus voor de gelukkige vinder.

Toch moet onze drukker wat te hoog gemikt hebben bij het aangaan van deze onderneming. Een dergelijk boek op ongeveer 300 exemplaren drukken kostte ook toen zeer veel geld, vooral aan papier, en de Boethius heeft hem geen winst maar veeleer verlies bijgebracht. En, wat men ook moge denken over de belangeloosheid van vele drukkers, ze waren toch in de eerste plaats handelaars. Zo weten wij dat na zijn dood in 1490 zijn weduwe nog een honderdtal exemplaren ten verkope beschikbaar had. Ja, in die tijd bestond nog die onaangename gewoonte niet om een langzaam afnemende stok te solderen. Wat er ook van zij en afgezien van de financiële kant, de Boethius blijft een belangrijk boek. Hoek, die grondig het werk heeft onderzocht, schrijft hieromtrent als volgt : Het is de eerste zelfstandig en rechtstreeks uit het Latijn vervaardigde Nederlandse Consolatio-vertaling. Zij is het werk van een filosofisch goed geschoold vakman... die aan de Nederlanden de eerste wetenschappelijk Consolatio-overzetting heeft gegeven.

Nadien moest de Keyseres wel wat uitbollen. Hij drukte verder nog een *Donatus*, dé grammatica om Latijn te leren, een reeks aflatbrieven en in 1488 een drietal verdragen waarbij opnieuw Maximiliaan betrokken was. Zijn laatste drukken waren een *Kalendarium* voor de Karmelieten en de zeer mooie, fragmentarisch bewaard gebleven *Horae Beatae Mariae Virginis*. De fragmenten hiervan, die voor een gedeelte bewaard worden in Kopenhagen en in Cambridge, vallen op door een ganse reeks hout-

Numeris presentes litteras inspecturis Raymundus viri sacre pagine professor Archidiaconus in ecclesia cano-
 nica Sancte sedis aplice protonotarius orator Nuncius et commissarius in hac parte salutem Notum facimus quod
 sanctissimus Dominus noster Dominus Innocentius papa octavus Cunctis vicisq; sexus fidelibus pro tuitione orthodoxe fidei con-
 trat huc manus adiutrices portigentibus preter iubileum et alias facultates in litteris desuper confectis conten-
 tas Quatenus possint eligere confessionem secularem vel regularem qui eos ab omnibus excessibus et delictis p[er] q[ui]
 sodi aplice c[on]servat[ur] totiens quotiens opus fuerit absolvere possit Et insup[er] totiens q[ui]ens ad tale statum devenit ut de ass[er]m[en]-
 liter de eor[um] morte dubitare atq; in morte articulo plenaria om[n]i suor[um] peccator[um] remissionem eis valeat imp[er]tiri de sue plenitudine po-
 te[st]atis facultatem concessit
 Voluit q[ui]s idem sanctissimus Dominus noster motu proprio omnes singulos h[uius]m[od]i benefactores atq; eor[um] parentes defunctos at eor[um] h[er]e-
 factores qui cum caritate decesserit in o[mn]ib[us] p[ar]tibus / suffragio / missis / elemosinis / ieiuniis / orationibus / disciplinis / et ceteris o[mn]ib[us] spi-
 ritualibus bonis que fiunt et fieri poterunt in tota vniuersali sacrosancta xpi ecclesia militante et o[mn]ib[us] m[en]sibus eiusdem ipsorum par-
 tidis fieri Cum itaq; deuot[us] in xpo ad ipsius fidei piam subuen-
 cionem et defensionem iuxta summum pontificis intentionem p[er] p[ro]p[ri]os sibi in h[uius]m[od]i testimonium a nobis traditas approbamus contu-
 leat eiusdem auct[orit]atis pontificis sibi ut indulget p[ro] tuitione fidei concessa quo ad in superioribus contenta vti gaudere valeat merito constat
 esse concessum Datum sub sigillo ad hoc deputato die Mensis Anno domini millesimo. CCCC. lxxvij.

Forma absolutionis in vita totiens quotiens

Ite reatur Tu es Dominus noster Iesus christus p[ro] merito sue passionis te absoluat Auct[orit]ate cuius et aplice michi in
 hac parte commissa et tibi concessa te absoluo ab omnibus peccatis tuis In nomine patris et filij et

Forma absolutionis et plenarie remissionis in mortis articulo reali vel decessimili

Ite reatur Tu es Dominus noster Iesus christus p[ro] merito sue passionis te absoluat et ego auct[orit]ate
 ip[s]ius et apostolica michi in hac parte commissa et tibi concessa te absoluo Primo ab om[n]i sententia
 excommunicationis maioris vel minoris si quam incurristi Deinde ab omnibus peccatis tuis Conferen-
 do tibi plenariam omnium tuorum peccatorum remissionem Remittendo tibi penas purgatorij. In nomi-
 ne patris et filij et spiritus sancti. .H. M. G. D.

72 Afb. 3. Aflaatbrief ± 1487 verleend door paus Innocentius VIII. De 2 exemplaren die van deze aflaat, bewaard op het Rijksarchief te Bergen (Mons), werden in 1940 vernield. Alleen een reproductie van de aflaat staat ter beschikking van de wetenschap.

snede-illustraties. Tientallen gracieuse houtsnede-borduren (planten, bloemen en dieren) omringen er diverse voorstellingen uit de Bijbel of portretten van heiligen. De volledige reeks afbeeldingen van de Horae kan de nieuwsgierige lezer vinden in ons boek gewijd aan A. de Keysere in 1973 verschenen.

Begin 1490 overleed onze Gentse prototypograaf, wellicht in volle activiteit, want wij weten dat zijn weduwe in juli 1490 door de stad betaald werd voor het printen van 300 copieën *vanden payese lest ghemaect te Tours* (het verdrag van Montils-les Tours van 29 oktober 1489).

Dit is zowat het voornaamste wat we over Arend de Keysere, niet de minste onder zijns gelijken, met zekerheid weten. Na hem valt de pers te Gent voor enkele decennia stil om pas in 1513 herop te leven en met Joos Lambrecht vanaf 1536 opnieuw een grote bloei te kennen.

- (1) Deze de Keysere verwarre men best niet met zijn 2 naam- en stadsgenoten, doch geen verwanten, die enkele jaren na hem hetzelfde vak zouden geoefend hebben. Pieter de Keysere die woonde aan het Sint-Veerleplein en wiens wereldberoemd panoramisch gezicht op Gent (1524) in G.T. gereproduceerd werd op blz. 32 van het maartnummer 1972. Robert de Keysere, de bekende humanist van wie men met geen zekerheid kan zeggen dat hij te Gent drukte niettegenstaande hij als drukkersmerk de Maagd van Gent gebruikte. Hij bewoonde Lintworm (Sint-Michielsbrug). (V. W.)

J. MACHIELS

OPROEP AAN ONZE LEZERS

Om te kunnen voldoen aan de talrijke vragen naar oude nummers van ons tijdschrift "Ghendtsche Tydinghen", doen wij beroep op uw medewerking om afstand te doen van nummers of jaargangen die niet meer worden gebruikt.

Een overeen te komen vergoeding voor deze vriendendienst kan desnoods overwogen worden.

De inlevering gebeurt op het Documentatiecentrum (Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-Amansberg), alle zondagen van 10 tot 12 u.

Het D.C. is gesloten op feestdagen en in de maanden juli en augustus. Wij danken u vooraf voor uw geste.

De bibliothecaresse,
Mevr. Van Geluwe-Eggermont A.

BOVEN GENT RIJST, ... ONZE NIEUWE DRAAK !

ZATERDAG 8 NOVEMBER 1980 kon alvast géén doodgewone dag zijn. De verwachtingen waren sterk gespannen bij véle echte Gentenaars en met een beetje geluk zou het zelfs

EEN HISTORISCHE DAG

worden.

Het was bitter koud op die vroege November ochtend. De stoere Belfortoren lag nog weggestoken in de mist.

De beroemde Gentse draak – zinnebeeld van onze geliefde stad – ging vandaag zijn vertrouwde plaats innemen op de top van de Belfortoren. De geschiedenisboeken vertellen allen; dat de Gentenaars door de eeuwen heen koppige kerels waren. En dat zal wel waar zijn. Ook nog voor onze tijd !! De politiek kan de Gentenaars verdelen; in doen en laten kunnen ze van mening verschillen en komen zo in botsing, maar, als ze echt aangesproken worden door “een symbool” zoals Hun Klokke Roeland; Hun Jacob van Artevelde of Hun eigen draak, dan staan Ze als één man daarachter en... stappen op, zoals ten tijde van weleer !!

De ruime Vleeshalle liep al vroeg vol.

De vaandels van de véle dekenijen waren op post. Iedere wijk, bijna iedere straat had zijn naambord klaar staan. Het waren jonge elementen die deze naamborden in “de stoet” moesten dragen om aldus aan hun eigen fierheid uitstraling te geven. Véle prominenten waren ook al aanwezig als daar zijn, de Heren Schepenen en de Heren Dekens van de verschillende dekenijen met hun talrijke volgelingen.

Precies om 10 uur werd met de politieharmonie op kop de eigenaardige stoet in beweging gebracht. Het voorwerp van ieders belangstelling : de prachtige draak lag te schitteren op een lichte bestelauto.

Voor de laatste keer deed de draak nog een kleine rondrit in haar geliefde stad, over de Korenmarkt; de Veldstraat; de Volderstraat naar het bekende Emiel Braunplein toe.

De politieharmonie had “de form” der gróte dagen en op de tonen van...

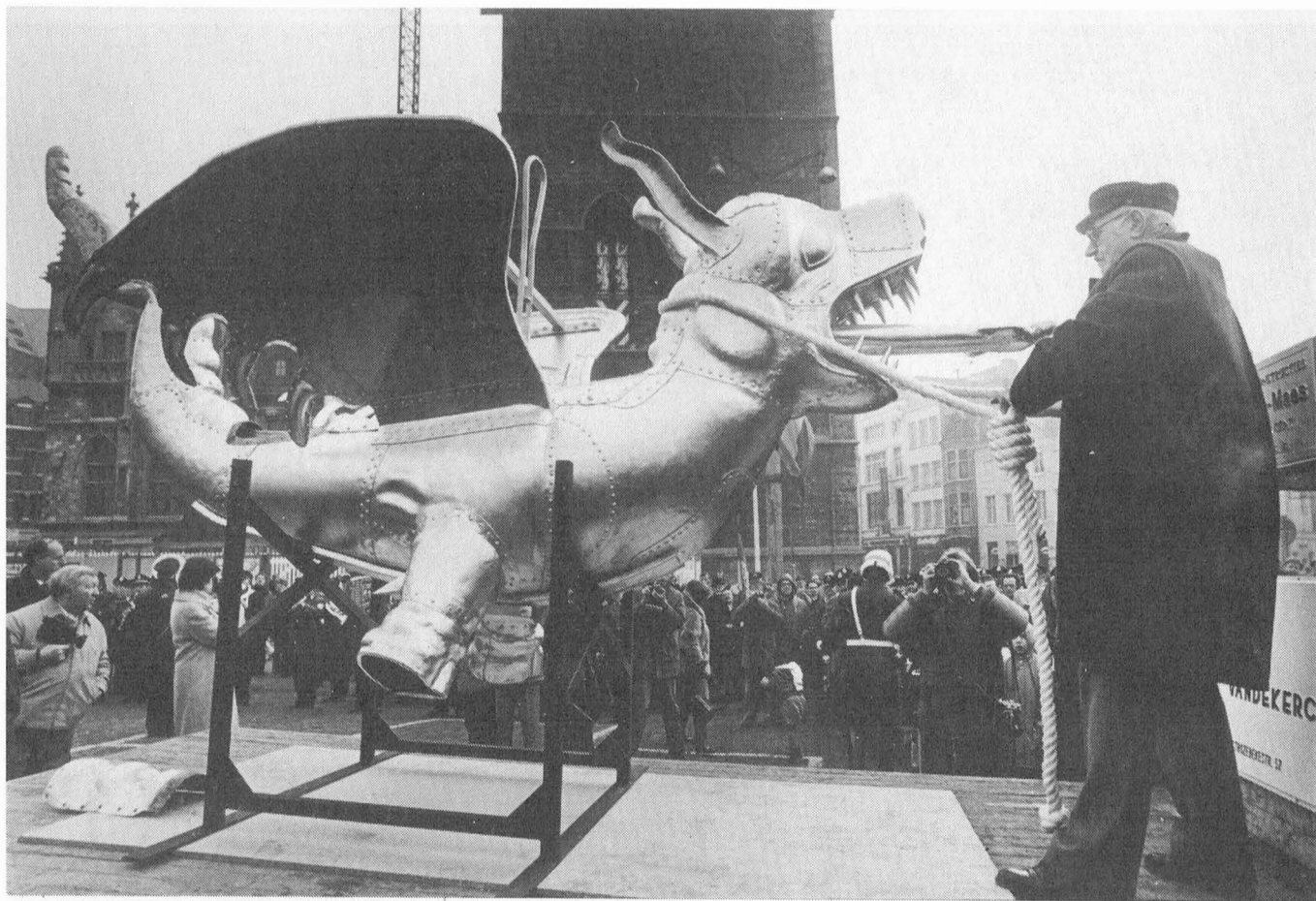
“Sarah, ... ik hè U g.. gezien” kwam ze met de draak uit de Mageleinstraat recht naar het kleine podium toe, waar de Heer Burgemeester – zoals iedereen versteven van de kou – hen ongeduldig opwachtte.

Schitterend was Ze, ... de draak om aan te zien !!

Iedereen wilde Ze betasten; iedereen wilde er eens aan voelen; iedereen wilde “de foto” van de eeuw maken; iedereen wilde er als het ware zijn eigen stempel op drukken.

Dit was toch wel een gans bijzondere gebeurtenis !!

En dan, ! ... plots ... die formidabele verrassing !!

Vertrekkensgereed. Bestemming : Vliegplein St.-Denijs-Westrem. Foto Michiel Hendryckx — Dagblad De Gentenaar.

Het historisch moment. Foto Michiel Hendryckx – Dagblad De Gentenaar.

We waren er getuige van dat ook NU NOG onder ons, echtdurvende Gentenaars zijn. Julien Colle van de Vrijdagmarkt – deken van de orde der Stroppendragers – sprong op de bestelwagen en met een zwierend gebaar hing Hij rond de kop van de draak een “prachtige sneeuw witte reuze strop” onder het over verdiende applaus van de zo véle aanwezige Gentenaars.

De Heer J. Vandenhoute – conservator dienst Gentse Monumenten – nam als éérste het woord, om in ’t kort de geschiedenis van de draak te vertellen.

De Heer Mortier, de opperdeken sprak namens alle Gentenaars en hun dekenijen en uiteindelijk besteeg Burgemeester Pl. De Paepe zelf het spreekgestoelte :

“GENT, zou Gent niet meer zijn zonder Artevelde; zonder Klokke Roeland en zonder zijn beroemde draak” zó besloot de burgervader zijn rede.

Er werden oorkonden geplaatst in het achterlijf van de draak :

Een oorkonde vanwege de dienst MONUMENTENZORG.

Een oorkonde vanwege de dekenijen.

Een oorkonde vanwege het stadsbestuur en... al de Gentenaars.

De politieharmonie hief nu het énige echte Gentse lied aan : “Klokke Roeland” die uit volle borst werd meegezongen door de véle diep ontroerde en Fiere Gentenaars.

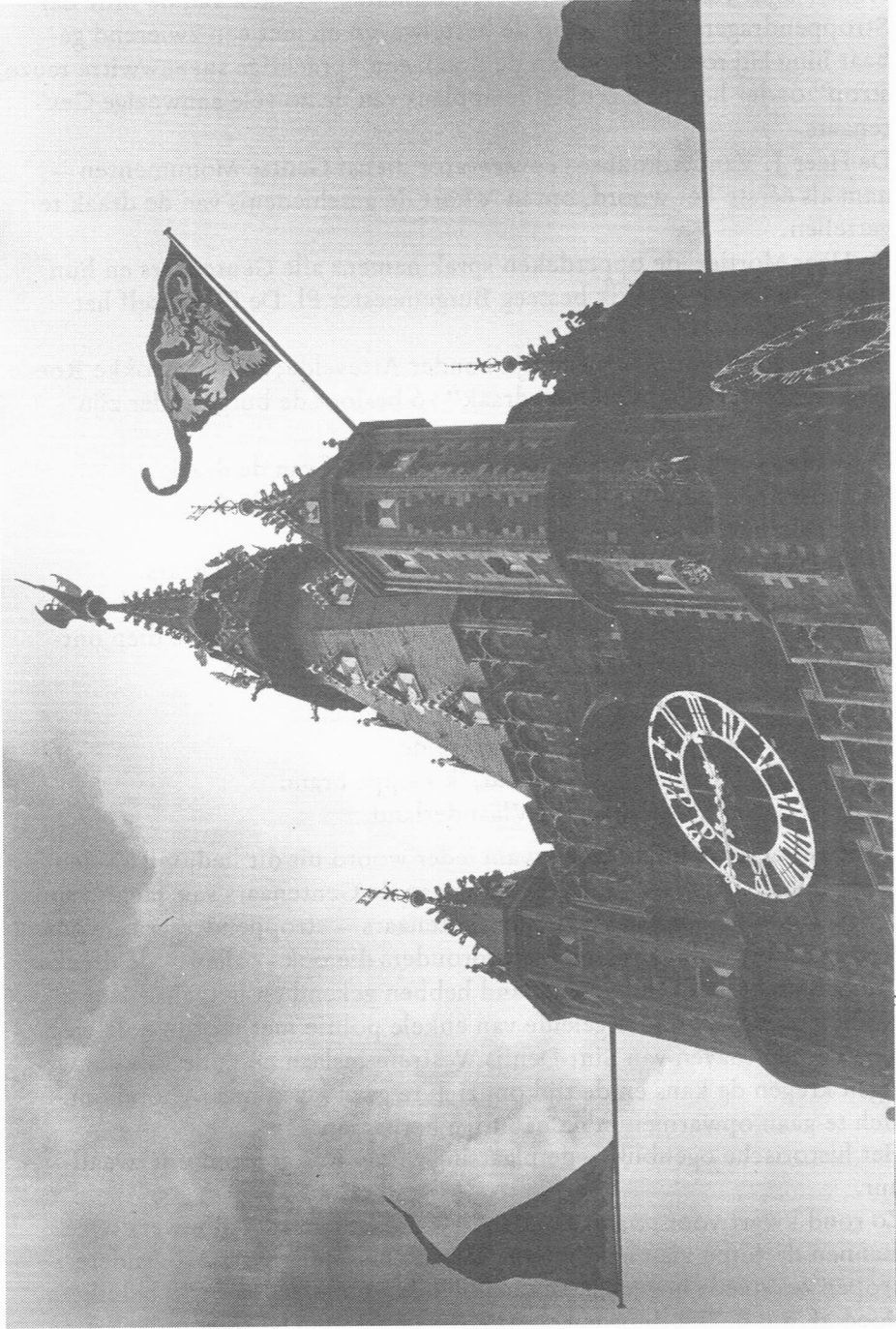
Trilt in Uw graf; trilt Gentse helden
Gij Jan Yoens; Gij Artevelde
Mijn naam is Roeland, ’k kleppe brand
en luide storm in Vlaanderland.

Voor het eerst in mijn leven kwam ieder woord uit dit lied, mij als een echte boodschap over. Ik dacht terug aan de Gentenaars van Jacob van Artevelde; ik dacht aan de koene Gentenaars – stroppendragers – vóór Keizer Karel; ik dacht aan onze voorouders die ook – allen – de draak van ’t Belfort, ons Klokke Roeland hebben gekend en liefgehad !!

Nu kon de draak, onder geleide van enkele politie met motoren de weg naar de luchthaven van Sint-Denijs Westrem inslaan en ... de véle aanwezigen kregen de kans en de tijd om zich te gaan laven maar vóóral om zich te gaan opwarmen in de naburige herbergen.

Het historische ogenblik – de plaatsing zelf – was gepland om twaalf uur.

Zo rond kwart voor twaalf konden de aandachtige toeschouwers twéé mannen de toren zien beklimmen. Van de ene stelling naar de andere kropen ze, steeds hoger tot Ze eindelijk de 96 meter hoge top bereikten. Hoed af, a.u.b. Het duurde voor die flinke mannen wel iets te lang daarboven. Ze kregen het te koud en daalden dus maar enkele meters lager

Hij staat er. Foto Michiel Hendryckx – Dagblad De Gentenaar.

om iets warmer te worden.

En, ... al meteens ! kijk, ... hij ès daor ... de helicopter.

Hij kwam uit de goede richting van over de Leie tot aan Sint Michielsbrug en afzwaaiend naar de Belforttoren maar, ... hoe kon dit nu : zonder de draak !! Het bleek alras, dat de Engelse piloot Larry Marlow een verkenningsronde wilde maken en wilde proberen om "ter plaatse STIL te hangen" boven op de spil, waar de draak moest opkomen.

Precies om 12,40 uur kwam hij terug van boven de loop van de Leie tot aan Sint Michielsbrug en ... onder het geweldig klokkengelui van de twee hoofdkerken, vloog hij af ... op de stoere Belforttoren.

En nu, niemand kende nog iemand ! Nu zou het gebeuren zie ! Nu kwamen al de reactie's los. Al de verrekijkers; al de camera's kwamen in aktie en daar gingen ze ... de echt leuke Gentse commentaren.

kijk, ... kijk, ... hij steekt zijne stok uit ...

kijk, z'hèn kontakt ... z(èn hem ... nieje ... z'èn hem nie. 't ès mislukt !! en weg was hij, de helicopter, een grote bocht makend naar links over de stad met zijn eigenaardige last onder hem hangend.

Opnieuw proberen ! opnieuw niet lukken ... tot driemaal toe.

Het bleek dat de mogelijkheden tot vastgrijpen en vooral vasthouden te klein waren. De helicopter vloog te 13,15 uur opnieuw naar zijn luchthaven en de kleine bestelwagen onder begeleiding van de politie met loeiende sirenes spoedde zich ook naar die plek om een langer touw te hangen rond de draak, een langer touw dan alleen maar die prachtige sneeuw witte GENTSE STROP.

Een hernieuwde poging zo rond twee uur bleek dan succesvol te zijn.

De grote massa heeft echter de geslaagde poging niet meegemaakt.

De massa kon immers niet ingelicht worden over wat er nu ging gebeuren en wanneer het zou doorgaan.

De massa was hongerig en had het erg koud gehad.

Wellicht zullen zelfs onze jongste kleinkinderen een dergelijke gebeurtenis nooit meemaken.

THEO. DE SMET

NASCHRIFT

Wij maken graag van deze gelegenheid gebruik om de Heer Theo De Smet niet alleen te danken voor dit artikeltje, maar ook voor de enthousiaste en overtuigende propaganda die hij maakt voor onze Kring. Op een zeer korte tijd bezorgde hij ons 20 nieuwe leden.

Wie doet beter ? (Met even goed zijn wij ook al bij !)

JAN PALFIJN

Op 11 februari 1983 was het 200 jaar geleden dat, 53 jaar na zijn dood, een grafmonument voor Jan Palfijn onthuld werd in de St-Jacobskerk. Het is nu ook al weer 33 jaar geleden dat onze vriend Pierre Kluyskens een van zijn artikeltjes wijdde aan Jan Palfijn en zijn twee grafmonumenten.

Onze hartelijke dank aan de familie Kluyskens voor de toestemming dit artikel hier te reproduceren.

Jan Palfijn heeft zijn geschiedenis, hij heeft ook zijn legende, die van de self-made-man, arm geboren en arm gestorven, en gedurende gans zijn leven door de maatschappij miskend; een weldoener van het mensdom wiens verdiensten slechts een halve eeuw na zijn dood op prijs werden gesteld.

Dit is ten andere de klassieke levensbeschrijving welke men in de leesboeken voor brave kinderen geeft van al degenen die nederig begonnen, hun eigen weg, ondanks moeilijkheden en tegenkantingen, door het leven baanden, maar de werkelijkheid is dikwijls, en ook voor Palfijn, enigszins verschillend geweest.

Omdat Kortrijk, waar Palfijn op 28 November 1650 geboren werd, on-

dankbaar geweest is, en zijn beroemde zoon uit de stad heeft verjaagd, heeft men willen staande houden dat hij overal en altijd met de onverschilligheid of de afgunst van zijn medemensen had te kampen, en omdat hij die zoveel geschreven en gewerkt had, niet schatrijk is gestorven, verklaarde men dat hij als de arme Job onze wereld verliet.

Kortrijk mag natuurlijk een groot mea culpa slaan en al wat de latere generaties gedaan hebben om die handelwijze te doen vergeten is niet veel meer dan boter aan de galg gesmeerd : het was immers slechts op het einde van de vorige eeuw dat de Kortrijkzanen op het idee kwamen een standbeeld op te richten ter nagedachtenis van de beroemde chirurg. Ook Ieper mocht in deze aangelegenheid niet

Jan Palfijn. Foto Stadsarchief Gent.

heel fier zijn, want ook daar heeft Palfijn het hazenpad moeten kiezen. Maar Gent mag met vreugde en trots deze driehonderdste verjaardag van de geboorte van de grote Vlaamse geleerde vieren, want te Gent was het dat Palfijn vast burgerrecht verwierf en een veilig onderkomen vond, het geluk en de roem kende, zijn vruchtbaarste jaren op wetenschappelijk gebied telde, dat hij meester-chirurg en leraar werd en dat hij met achting en eerbied door het Magistraat en zijn medemenschen werd behandeld. Palfijn was ten andere een uiterst minzaam mens, die geen gelegenheid liet voorbijgaan om de lof te maken van zijn collega's — wat nogal zeldzaam is — en niet aarzde zijn eigen fouten te bekennen.

Hij, de grote geleerde, was nederig gebleven; op 45-jarige ouderdom volgde hij nog te Parijs als een gewone leerling de lessen van de vermaarde Claude Boudier, en hij was 48 jaar oud toen hij op 20 Februari 1698 meester-chirurg benoemd werd.

Het ligt echter niet in onze bedoeling de volledige levensweg van de uitvinder der verlostang te overlopen : de herdenkingsfeesten die dezer dagen plaats grijpen en de talrijke redevoeringen die werden of nog zullen uitgesproken worden, belichten trouwens voldoende het wetenschappelijk en baanbrekend werk van hem die bij onze allergrootste nationale figuren moet gerangschikt worden.

Wij zullen ons beperken tot een paar voorvallen die typisch verbonden blijven aan onze locale geschiedenis.

EEN GESCHIL MET HET COLLEGIUM VAN GENEESKUNDE

Toen Palfijn reeds een paar jaren te Gent vertoefde, burgerrecht had verkregen en ook de titel van meester-chirurg had verworven, dat hij reeds in de wetenschappelijke middens de algemene achting genoot, wou hij een nieuwe titel, die van gezworen meester-chirurg bij de voorgaande voegen en hij legde daartoe schitterend een examen af voor een voltallige jury geleerden en geneesheren.

Wanneer men tegenwoordig een dergelijk examen aflegt, wordt men gelukgewenst door de juryleden en de voorzitter, en trekt eenieder volstaan of onvolstaan naar huis terug.

Maar vroeger was het heel anders en die heren dachten dat zij enigszins om hunne moeite moesten beloond worden en dat zij niet kosteloos een paar nuttige uurtjes moesten doorbrengen in het aanhoren en beoordeelen van de uiteenzetting van de kandidaat. Het was dan ook een "oudt gebruijck" dat de examinandus de avond zelf van het examen, de voorzitter en de juryleden — en zij waren zeer talrijk — op een kleine collatie zou vergasten in de ene of andere herberg van de stad. Daarmede namen die heren echter nog geen vrede : het was maar een hors d'oeuvre voor hen en de ware bedanking moest een paar dagen nadien komen,

onder vorm van een rijk banket, waartoe de examinandus ze moest uitnodigen.

Jan Palfijn nu, dacht, dat het examen hem al geld, tijd en zweet genoeg gekost had, en dat de kleine collatie een voldoende beloning voor de kortstondige inspanning van het geleerd gezelschap zou uitmaken. Hij nodigde ze dan ook allen uit tot "het genieten van een cleen avontmael" in de herberg "de Witte Leeuw", waar alle leden van het college natuurlijk aanwezig waren, maar de traditie "corten tyt daernaer alle deselve heeren van het Collegie tot eene heerlycke tafeldeckynghen bij forme van verganssynghe" uit te nodigen, zoals hij het schrijft aan het Magistraat, liet hij maar achterwege, wat het geleerd gezelschap in woede deed ontbranden : zij spanden een proces in tegen Palfijn en wendden zich tot rechtsgeleerden die over die zaak een zo vernuftige als spitsvondige raadpleging neerpendeden waarin zij beklemtoonden dat het een vast gebruik was de jury op een "heerelyck tractement" te vergasten.

Ongelukkig is het verder verloop van dit proces ons niet bekend geworden, maar hoogstwaarschijnlijk zal het Collegie genoegen hebben moeten nemen met een eenvoudige collatie in "de Witte Leeuw".

Dit klein voorval illustreert duidelijk de zeden en gebruiken van die tijd, waar feestvieren en banketteren aan bijna iedere handeling van de mens verbonden waren : het Breugeliaans temperament was bij onze voorouders nog lang niet uitgestorven.

HET SCHILDERIJ VAN NORBERT SAUVAGE

Op 28 April 1703 werden te Gent twee monsterachtige kinderen geboren, aan elkaar verenigd door het onderste gedeelte van de romp. Toen de schepenen der Keure dit vernamen gelastten zij de vermaarde anatomist Palfijn de ontleding van die lichamen te doen, wat hij dan ook met een ongemene handigheid in aanwezigheid van het Gents Magistraat, het College der geneesheren en de voornaamste chirurg der stad, uitvoerde.

Dat Palfijn voor die toen nog delikate en ingewikkelde operatie werd aangesteld, bewijst voldoende hoe zijn vermaardheid in dit domein groot was en ook hoe hij de achting van de gemeentelijke overheid had verkregen.

Het gebeuren was voor de tijdgenoten zo belangrijk en indrukwekkend dat het Magistraat als aandenken ervan een schilderij van deze ontleding liet vervaardigen. Men heeft lange tijd gedacht dat het Jan Van Cleef was die het geschilderd had, maar op het einde van de vorige eeuw heeft Paul Bergmans in de archieven der stad een ordonnantie van de 19e Februari 1704 ontdekt, waarin de Schepenen der Keure bevel geven aan Norbert Sauvage een som uit te betalen voor het doek welke hij geschilderd heeft.

Het bovenste gedeelte van het werk is allegorisch : een engel ontplooit een wit doek waarop in gouden letters staat geschreven : *Deus est mirabilis in operibus suis*”; links ontwaren wij Apollo en de Vermaardheid en rechts de chirurgie in de gedaante van een mooie vrouw, met het symbool van de geneeskunde in de hand.

Het onderste gedeelte wordt volledig in beslag genomen door de voorstelling der kinderen : de kunstenaar heeft ze afgebeeld op witte kussens, eerst naar voren gekeerd, dan van achteren gezien en vervolgens na de dissectie, met een realisme eigen aan die periode.

Het werk heeft lang in het Stadhuis gehangen, belandde nadien in het Museum der Byloke en werd onlangs overgebracht naar het Museum voor Wetenschappen; het had veel geleden van de tijd en het gebrek aan zorgen, doch werd nu volledig gerestaureerd en zal gedurende een paar dagen geëxposeerd worden in de Palfijntentoonstelling in de Aula. Palfijn zelve heeft over deze dissectie een werk uitgegeven : “Anatmijcke of : ontleedkundige beschrijving van twee kinderen, de welcke monstreuselijck aan malkander vereenigt zijn”.

ZIJN GRAFMONUMENTEN

Jan Palfijn overleed te Gent op 21 April 1730 in de ouderdom van tachtig jaar. Men heeft beweerd dat hij in de grootste ellende stierf en een dichter aarzelde zelfs niet te schrijven :

“Hij stierf op stroo ! en onbeloond, vergeten,

“Hij moet zijn Boekzaal zelfs verkoopen, wild’Hij eten...”

Maar het is bewezen, dat hij geenszins arm stierf : hij genoot in zijn laatste levensjaren van een pensioen van 100 gulden van Brabant; dit was geenszins een onbeduidende som, maar zij was toch volledig gedisproportionneerd aan de ontzaglijk verdiensten van deze geleerde en dit heeft hoogstwaarschijnlijk de legende van de in armede gestorven Palfijn doen ontstaan.

Wat echter waar is, is dat zijn naam snel, maar ook slechts tijdelijk in de vergetelheid geraakte : dit is nu eenmaal ’s mensen lot : hij werd in alle eenvoud ten grave gedragen en wellicht ware hem slechts veel later een monument opgericht geworden, had een vreemde stem een vijftigtal jaren na zijn dood zijn wetenschappelijk werk niet aangevallen.

Toen herinnerden de Gentse geneesheren zich plots de figuur van de grote afgestorvene en besloten zij, op hun kosten, in de St.-Jacobskerk een grafmonument te zijner ere op te richten “ter nagedachtenisse ende ter ververschinghe der memorie van den beruchten Jan Palfijn in syn leven soo uitmuntende in geleertheit ende door syne schriften door gansch Europa soo vermaert” zoals zij het in hun verzoek tot de schepenen schreven.

Eerste grafmonument Palfyn. Foto Stadsarchief Gent.

Tweede grafmonument Palfyn. Foto Stadsarchief Gent.

Alles verliep in rekordtempo en op 11 Februari 1783 werd in de middenbeuk der St.-Jacobskerk een gedenkplaat aangebracht onderaan een zwartmarmeren obelisk waarop, in trofeevorm, men tussen twee eiken-takken de voorwerpen ziet afgebeeld door Palfijn uitgevonden.

Redevoeringen werden uitgesproken, dichters en rijmers grepen naar hun pen.

Men was echter zo vlug te werk gegaan, dat men als datum van overlijden verkeerdelijk in het marmer had gebeiteld : Obiit 7 Februrii 1733, aetatis suae 78". Die plaat werd dan ook nadien weggenomen en in 1890, dus meer dan een eeuw later, door een andere vervangen met de nodige verbetering : "Obiit die 21 Aprilis 1730, aetatis suae 80" !!! Haast en spoed, zelden goed...

Nauwelijks was dit eerste monument opgericht geworden of de Gentse geneesheren vonden het te eenvoudig, te miezerig en het zelfde jaar werd door een openbare intekenlijst waarop de bijzonderste namen, zowel van de burgerlijke als geestelijke overheid voorkomen, een belangrijke som bijeengebracht die toeliet een waardig en indrukwekkend mausoleum op te richten welke in 1784 met grote luister werd onthuld. Het verbeeldt een moeder wenende op Palfijn's graf en werd gebeiteld door Karel Van Poucke, die zovele andere monumenten en beelden, onder andere de preekstoel in de zelfde kerk en de beelden van de H.H. Petrus en Paulus in de Hoofdkerk heeft vervaardigd.

Het werk is technisch volmaakt, maar het ligt geheel in de lijn van de smaak des tijds en mist aldus gevoel en hartstocht.

Aldus had Palfijn in de zelfde stad, in de zelfde kerk, op een paar meter afstand van elkaar nu twee grafmonumenten, enig voorbeeld wellicht in de geschiedenis !

Men mag dus wel beweren dat Palfijn's naam te Gent in ere gehouden werd. Gent heeft aan zijn ongelukkig zwerversleven een einde gesteld en hem de mogelijkheid geboden in volle rust zijn wetenschappelijk werk verder uit te breiden. In onze stad ook verwierf hij zijn meest benijdenswaardige titels en kon hij als leraar tientallen discipelen vormen, zijn werken uitgeven.

In tegenstrijd met wat men heeft beweerd, is hij niet in armoede gestorven en indien men hem niet onmiddellijk na zijn dood een monument heeft opgericht, dan is dit heel menselijk : hoevele andere beroemde Gentenaars hebben niet eeuwen moeten wachten vooraleer hun standbeeld te krijgen, zoals Jacob van Artevelde b.v., terwijl er nog anderen misschien nooit het monument zullen krijgen waarop zij recht hebben. Maar Palfijn's naam kwam na een kortstondige vergetelheid terug op de voorgrond en zijn verdiensten moesten toch nog levendig in eenieders geheugen geprent gebleven zijn om de Gentenaars in een paar maanden twee monumenten te zijner ere te zien oprichten.

Dat was nog nooit gebeurd en zal waarschijnlijk ook nooit meer in onze stad geschieden.

PIERRE KLUYSKENS

VORIGE JAARGANGEN VAN 'GHENDTSCHÉ TYDINGHEN'

Zijn nog verkrijgbaar :

Jaargang 1973 : nrs. 11-12

” 1976 : nrs. 2-3-4-5-6

” 1977 : nrs. 2-3-4-5-6 + volledige jaargang

” 1979 : nrs. 1-2-3-4-5 + volledige jaargang

” 1980 : nrs. 1-2-3-4-5-6 + volledige jaargang

” 1981 : nrs. 1-3-4-5-6 + volledige jaargang

” 1982 : nrs. 2-3-4-5-6 + volledige jaargang + Extra uitgave.

Prijs per afzonderlijk nummer : 50 fr.

Prijs per volledige jaargang : 250 fr.

De tijdschriften kunnen afgehaald worden elke zondag (10-12 u.) in het Documentatiecentrum, behalve in de maanden juli en augustus en op wettelijke feestdagen.

Portkosten bij betaling op postrekening bij te voegen :

1 of 2 nummers : 13 fr.

3 of 4 nummers : 26 fr.

5 of meer nummers : 40 fr.

Eveneens verkrijgbaar : onze heruitgaven :

Plattegrond Gent 1641 uit 'Flandria illustrata'

Eerste uitgave door Hondius : 80 fr.

Plattegrond Gent 1796 door Goethals

Identiek aan origineel : 100 fr.

Mevrouw Van Geluwe-Eggermont A.
Bibliotheccaresse

INVENTAIRE ARCHEOLOGIQUE – FICHE NR. 95

Op 30 november 1898 stelde Victor Van der Haeghen in de rubriek “Burgerlijke bouwwerken” – Hoogpoort Nr. 65 – XVIIIe eeuw (1751), in de Franse taal de volgende fiche op :

LODEWIJK XV-HUIS

Deze mooie en elegante Lodewijk XV-gevel is nog ongeveer conform aan het oorspronkelijk plan bewaard in het Stadsarchief. Maar verschillende moulures en versieringen van een delicaat karakter zijn nogal sterk beklad door talrijke verflagen.

Volgens de oorspronkelijke tekening moest het balkon niet voorbij de centrale vensteropening komen en de kapitelen van de pilasters, heden van een overladen gemengde ionische en corinthische stijl, waren ionisch, enkel vermeerderd met een guirlande tussen de twee voluten. Een vaas moest geplaatst worden aan de top boven de kroonlijst.

Het verzoek dat in 1751 tot de Stad gericht werd door de eigenaar Jean-Jacques Serlippens, Procureur van de Kamer en van de *vierschae* van de Keure, laat ons zien, dat het huis vroeger een dubbele gevel bezat :

“Supplierende verthoont reverentelick Jan Jacques Serlippens, procureur deser camer ende vierschae, proprietaris van eenen huysse stede ende erfve ghestaen ende ghelegen binnen dese stadt, ten voorhoofde op de hooghoorte, noes over het hof van Sinte Joris, dat hy geerne de twee voorghevels van den selven huysse afbrecken ende van nieuws op een rechte (*lignie*), onder eenen ghevel, opmaecken, volghens d’annexe modelle; ende alsoo sulcx niet en magh gebeuren sonder preallabel consent, keert den suppliant hem tot UEd.”

De bouwvergunning, verleend op 27 juli 1751, vermeldt dat de uitstekende delen van de gevel niet meer dan 6 à 7 duimen voorbij de rooilijn mogen komen (1).

De uitstekende delen zijn de stenen deurlijsten en de voetstukken van de lichte holronde pilasters die het voorste van de constructie ondersteunen.

Cf. Stadsarchief : *Huizen* (reeks 535, n° 105)

F. De Potter, *Gent*, t. II, p. 230.

(1) “... Mits den advencee in de straete niet voorder laetende uytspringen buyten de rechte lignie als tot ses a seven duymen. Actum in t’collegie den 27 July 1751. F. Diericx.

Huis Serlippens — Foto : Dienst Toerisme Stad Gent.

NASCHRIFT

Wij laten hier de passage uit De Potter volgen waaraan Van der Haeghen refereert :

“’t Gebouw daarnevens behoorde omtrent 1530 aan Nicolaas Gesquier, wiens erfgenamen het ten jare 1539 verkochten aan Willem van Cuelene (de 7/8 en ’t 1/4 van het ander achtste deel).

Het kwam ook met een poort uit op den Zandberg, langs het steegje, waar wij hooger van gewaagden.

De hier bedoelde woning bestond uit twee gevels, welke de eigenaar, Jan-Jacob Serlippens, procureur, in ’t midden der voorgaande eeuw afbrak om ze te herbouwen tot den sierlijken gevel in Franschen stijl, welke er nog heden staat; wij bedoelen de woning van den oudnotaris F. de Backere. Misschien was een dier gevels vroeger het zoogeheten *Witte huus*, dat oude schriften stellen rechtover ’t St.-Jorishof en hetwelk den 12 Juli 1547 door zijnen eigenaar Pieter de Keysere, boekprenter en -binder, verkocht werd aan Pauwel van Houcke, schoolmeester. Hoe het zij, ’t *Witte huus* (aanvankelijk misschien een deel van ’t eigendom der Bette’s) moest daar toch omtrent gestaan hebben en behoorde opvolgendelijk aan Elooi van Houcke (1550) en Antoon de Suca (1557).

Tot zover De Potter. Een goede raad : Ga het Huis Serlippens nog eens bekijken. Het blijft zeker de moeite waard om gezien te worden.

H. C.

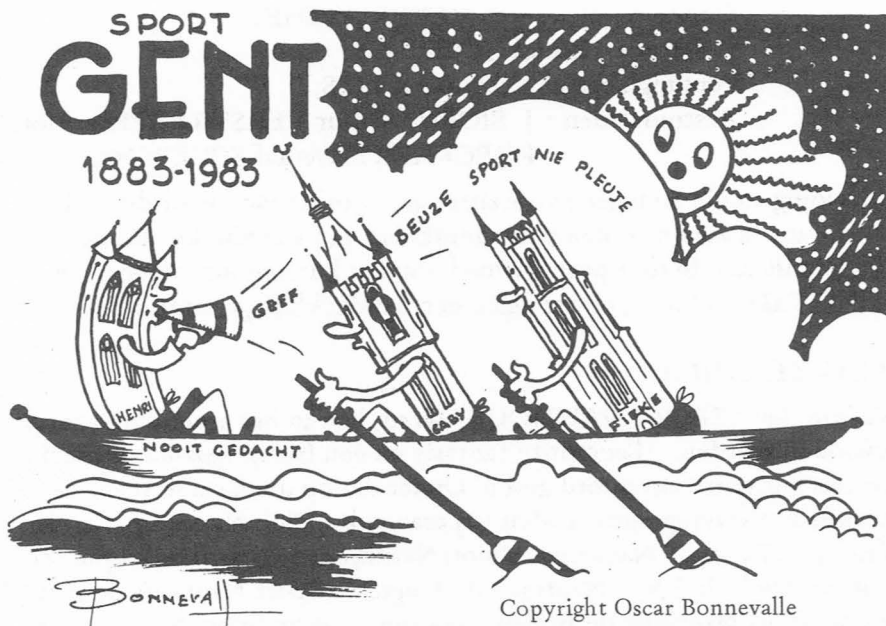
BEKNOPTE HISTORIEK VAN DE KONINKLIJKE ROEIVERENIGING “SPORT GENT”

Op 15 april a.s. zal het precies 100 jaar geleden zijn dat de populaire Gentse roeiclub “Sport Nautique” gesticht werd.

Een artikeltje over dit gebeuren mocht derhalve niet ontbreken in “Ghendtsche Tydinghen”.

HAAR STICHTING

Na vaststelling dat er bij de studerende jeugd veel belangstelling voor het roeien bestond, kwam bij de Heer VERBAUWEN, eigenaar van een kleine blekerij aan de Ekkergermse boorden van de Leie, het gedacht op, een roeivereniging te stichten. Op zijn weide bouwde hij een kleine loods om er de boten van zijn zoon en die zijner studiemakkers in onder te brengen. Ja ! Want wie toen wilde roeien, diende zich een eigen boot

aan te schaffen, waaruit men nu kan afleiden, dat de leden ener roeivereniging uitsluitend heren waren, komend uit de rangen van welstellende zakenlieden en de begoede burgerij. Roeien was in die tijd geen volkssport, maar een bevoorrechte sport van de welstellende burgerij.

De Heer VERBAUWEN kwam echter te overlijden en de roeimakers werden verplicht de opgetimmerde loods te verlaten. Dit ontmoedigde deze enthousiaste sportmakers niet, want op 15 April 1883 huurden zij een kolenmagazijn aan de Marcellisbrug bij het toenmalig Zuidstation. Op uitnodiging van een der vrienden, Ernest SCHEPENS, werd in het "Café du Géant" een bijeenkomst belegd, waarvoor 22 jongeren waren opgekomen. Een voorlopig komiteit werd aangesteld en bestond uit de HH. E. Schepens, J. Sioen, R. Berragan, U. De Vries en Flor, Roekaert. Na een vrij kort debat kon worden overgegaan tot het stichten ener vereniging. Dat zelfde komiteit werd gelast met het opmaken van de stichtingsakte, een reglement van inwendige orde, en kreeg opdracht uit te zien naar een geschikter lokaal als botenloods, of naar een stuk grond waarop een botenloods zou kunnen gebouwd worden.

Op een nieuwe algemene vergadering, waarop 48 aanwezigen werden geteld, werd dan op 19 APRIL 1883; de stichtingsakte ondertekend door : Ernest SCHEPENS, J. SIOEN, Richard BERRAGAN, Uhr DE VRIES, Florimond ROECKAERT, H. VERBRUGGHE, Arthur VERSTRAETEN, en Octaaf SCHEPENS. 48 leden werden ingeschreven en het lidgeld bepaald op 15 Fr 's Jaars !!.. Een voorlopig bestuur werd gekozen :

Ondervoorzitter : H. VERBRUGGHE.

Secretaris : Ernest SCHEPENS.

Penningmeester : Uhr DE VRIES.

Bestuursleden : J. SIOEN, Arthur VERSTRAETEN, Flor.
ROECKAERT, Octaaf SCHEPENS.

Voorlopig stelde men geen voorzitter aan, omdat men voor dit ambt wenste uit te zien naar een persoonlijkheid van wie zijn kwaliteiten en zijn kennis van de roeisport, invloed zouden kunnen uitoefenen. "SPORT GENT" was, onder algemeen handgeklap, geboren !!!....

HAAR BENAMING

Waarom het "SPORT NAUTIQUE" werd, kan in het archief niet teruggevonden worden. Alleen onze fantasie en een beetje gezond oordeel zullen ons het juiste antwoord geven. Onder de, op die datum, reeds bestaande roeiverenigingen treffen wij eraan als : Club Nautique, Cercle Nautique, Réunion Nautique, Union Nautique, en Sport Nautique. Zo bestond reeds de Sport Nautique de Liège, de Sport Nautique de Bruxelles, de Sport Nautique de Bruges, waarom nu geen Sport Nautique de Gand ? als tegenhanger van Club Nautique de Gand ?... Wij denken, dat dit wel het juiste antwoord is !

Op 16 Januari 1887 wordt de Belgische Bond der Roeiverenigingen gesticht. Wij sluiten er ons onmiddellijk bij aan.

In de loop der jaren onderging onze naam nochtans enkele veranderingen. Nadat wij in 1907, op de vermaarde roeiwedstrijden te Henley, in gemengde ploeg met "Club" "the Great Challenge Cup of Henley" voor de 2e maal naar Gent brachten, werden wij door de Belgische Staat tot de vererende titel van Koninklijke Maatschappij verheven ! Van af 10 Juli 1907 dragen wij nu de naam van :

"Société Royale de Sport Nautique de Gand."

Het valt wel op, dat vooral vóór en tot lang nà onze stichting er geen enkele Nederlandse benaming wordt aangetroffen. Dit werd dan ook als een natuurlijk verschijnsel beoordeeld, als wij bedenken uit welke klasse van de bevolking zij werden gevormd en dat bij de welstellende burgerij alleen de franse taal als gewone omgangstaal in gebruik was. Ook bij ons werden de zittingen in de franse taal geleid en werden verslagen en briefwisseling in het Frans opgemaakt. Een poging van een der leden in 1888 om het Vlaams te gebruiken viel negatief uit. In 1962, bij mijn aanstelling als secretaris komt daar verandering in. Op mijn voorstel en met goedkeuring van het bestuur worden alle verslagen en briefwisseling in de Nederlandse taal opgesteld en worden alle zittingen en bijeenkomsten in onze Vlaamse taal geleid. Ook in het Staatsbestuur is er een gevoelige wijziging vast te stellen. Het Ministerie van Nationale Opvoeding en Cul-

tuur wordt gesplitst in 2 afzonderlijke besturen; A.D.E.P.S. voor het Franse landsgedeelte en B.L.O.S.O. voor het Vlaamse landsgedeelte. Daar dienden wij nu ook rekening mee te houden. Om verder van het B.L.O.S.O. toelagen te kunnen genieten moeten wij als Vlaamse vereniging, een Vlaamse naam dragen. In zitting van 5 November 1964 werd besloten dat wij voortaan "Koninklijke Roeivereniging Sport Nautique" zullen genoemd worden. Dit scheen een tiental jaren voldoening te schenken, tot opeens het bericht kwam dat enkel verenigingen met een volledig Vlaamse naam toelagen zullen kunnen genieten. In de statutaire ledenvergadering van 6 Februari 1975 wordt aangenomen dat wij voortaan de naam zullen dragen van :

Koninklijke Roeivereniging "SPORT GENT".

HAAR LEIDING

Bij de aanvang dus bestond het bestuur uit : 1 ondervoorzitter, 1 secretaris, 1 penningmeester, 1 adjunct-secretaris, 1 materieelbestuurder, 1 trainer en 5 (later 8) commissarissen. Pas op 27 Januari 1889 wordt de Heer Gustave DEMELLE, handelaar, als eerste voorzitter gekozen. Geleidelijk, naarmate de voortdurende aangroei van ons ledental (van 48 tot ± 1000) werd het noodzakelijk, het bestuur geleidelijk uit te breiden en aan te vullen met meerdere nieuwe functies, welke ieder een flink pak zorgwekkende taken vertegenwoordigden. Thans wordt "Sport Gent" beheerd door 1 voorzitter, 3 ondervoorzitters, 1 secretaris, 2 adjunct-secretarissen, 1 verslaggever, 1 sportsecretaris, 1 adjunct-sportsecretaris, 1 penningmeester, 2 adjunct-penningmeesters, 1 public-relation, 1 materieelbestuurder, 1 adjunct-materieelbestuurder, 1 conservator en 12 commissarissen. Verder wordt de taak van het bestuur verdeeld onder 5 commissies, bestaande ieder uit 4 tot 6 leden en ieder geleid door een voorzitter aangesteld door het bestuur. Dit zijn de commissies "Roeien", – "Administratie" – "Financiën" – "Organisatie" – en "Regatta Sport". Met uitzondering van de voorzitter wordt jaarlijks de helft van het bestuur herkozen. Sinds onze stichting is het beleid van "SPORT GENT" in handen van de 14e voorzitter. De vorige waren : Gustave DELMELLE (1889-1894), Albert MEES (1894-1895), Edgard SPAEY (1895-1897), Gustave ROUSSEAU (1897-1900), Victor COMPIJN (1905-1909), Cyriel DE HOUCK (1920-1933), Oscar VANDERHAEGHEN (1934-1953), Charles REYNIERS (1953-1961), Georges NACHEZ (1961-1965), Willy VANDERHAEGHEN (1965-1981), en thans Roland ROMBAUT. Er was geen voorzitter in de periodes (1900-1904), (1909-1920) en (1933-1934). Ter wille van hun morele en invloedrijke tussenkomst, fungeerden ook op de lijst van de bestuursleden, als ere-voorzitters van 1904 tot 1914 Graaf de Kerchove d'Exaerde, Gouverneur der Prov.

O.Vl. en Baron Emiel Braun, burgemeester van Gent; van 1925 tot 1941 Graaf Maurice de Smet de Naeyer en George Nachez, Schepen der Stad Gent, van 1956 tot 1961, jaar waarop hij het voorzitterschap in handen nam. Thans fungeert als erevoorzitter de heer Gaby VAN DRIES-SCHE, oud roeier van Sport, om zijn werkdadige, milde steun waarmee hij steeds zijn vereniging bedeeft.

HAAR ACTIVITEIT

Na de stichtingsakte vestigt men de zetel onzer vereniging in de luthof "De Vledermuis" aan de Kortrijkse Poort. Met de inbreng onzer 48 leden bezaten wij reeds 3 boten en in 1884 kwam nog een lid opdagen met een Vierriemboot met vaste banken. Als uniforme kledij waren de roeiers getooid met een zwarte baret met witte ster erop. In de Belgische kampioenschappen haalden 4 onzer roeiers reeds een 2e prijs. In 1885 nemen wij voor de 1e maal deel aan de Internationale Roeiwestrijden te Terdonck. Ons ledental klimt reeds tot 82. De botenloods wordt overgebracht naar de Lindelei in een lokaal "broodmagazijn" genaamd. In 1886 krijgen wij van de stad Gent, een toelage om als nummer op het programma der Gentse Feesten, roeiwedstrijden in te richten. Dank aan onze skiffeur Aug. DE VOS, behalen wij in België en Noord-Frankrijk, reeds meerdere eerste prijzen ! In 1887 koopt men reeds een 2 en een 4 riemboot. Ons ledental stijgt maar steeds zodat wij in 1889 reeds 230 leden tellen. Dit betekent dat weerom nieuwe boten kunnen aangeschaft worden, daar ook ons roeiend element ferm is aangegroeid en nieuwe ploegen kunnen worden samengesteld. In die tijd werd geroeid voor geldprijzen, waarvan 3/4 aan de roeiers werd toegekend en 1/4 aan de vereniging toekwam. Bij zijn aanstelling als voorzitter, schonk de heer DELMELLE aan zijn vereniging een vaandel, gemaakt in de nieuw aangenomen kleuren, hemelsblauw en wit. In 1892 winnen wij reeds het Belgisch kampioenschap in 8. In het clubklassement der aangesloten clubs bij de Belg. Roeibond komen wij dan ook van de 10e naar de 2e plaats. Wij verzamelden dit jaar reeds 32 prijzen !

In 1894 huurt men op de Akkergemlaan (thans Einde Were) een bergplaats voor boten met een kleine woning eraan, eigendom van de Heer LOONTJES.

In 1897 winnen 5 onzer roeiers met 3 van "Cercle des Régates" van Brussel het Europees Kampioenschap in 8 te Pallanza en het Belgisch Kampioenschap. De "Triomfmarsch van Pallanza" getoondicht door meester Léo. Vanderhaegen, werd voor de 1e maal uitgevoerd op het banket van 16/10/97. Wij werden door het Gentse Stadsbestuur met Schepen Bruyneel als dd. burgemeester, plechtig ontvangen. Van af 1900 kennen wij de triomfjaren met onze roeiers Visser en Molmans die

“blauw en wit”, in hun “Nooit Gedacht”, op bijna alle wedstrijden doet zegevieren ! Op de Internationale Roeiwedstrijden van Brussel in 1905, worden onze roeiers Visser, Molmans, Van Acker en Tralbaut, als winnaars in 4 seniores, op zijn verzoek, aan Koning Léopold II voorgesteld. In 1906 kan Sport onder de benaming van “Société Auxiliaire du Sport Nautique de Gand” de eigendom die wij huren aankopen. Een botenloods wordt op die grond gebouwd en het huis als woning voor een lokaalhouder ingericht.

Dit is ook het jaar van de 1e overwinning te Henley. Een gemengde ploeg met 4 roeiers van Club en 4 van Sport bracht voor de eerste maal “The Great Challenge Cup” naar Gent. In 1907 herhaalde zich deze overwinning in een spannend historisch geworden eindsprint. Deze nieuwe zege bezorgt ons de vererende titel van “Koninklijke Maatschappij, en een nieuwe achtriemboot ons geschonken door Baron Lambert de Rothschild. Wij kunnen moeilijk over deze gebeurtenis heenstappen zonder melding te maken van de onbeschrijflijke gulhartige ontvangst onzer roeiers en hun trainer door het Stadsbestuur en de ganse opgetogen Gentse bevolking ! Dit zijn onvergetelijke hoogtepunten in de geschiedenis onzer vereniging ! Dit had ook voor gevolg dat ons ledental steeg tot 196 werkende en 312 ereleden, hetzij 508 leden !! Intussen was de nieuwe botenloods Akkergermelaan klaar gekomen en wordt hij op 10 November 1907 ingehuldigd. Nu deelnemend aan bijna alle Nationale en Internationale wedstrijden stijgt ook het aantal overwinningen !

Toen in 1914 de eerste wereldoorlog uitbrak, werden de meeste onzer roeiers onder de wapens geroepen en werd 4 jaar lang alle activiteit stil gelegd. Botenloods en lokaal bleven gesloten. Na negatief te hebben geantwoord op een vraag van de Duitse bezetter, om voor hun manschappen, boten ter beschikking te stellen, werd ons lokaal bezet en het botematerieel opgeëist.

In 1919 verrijst “Sport” uit zijn puinen en ontwikkelt opnieuw een grote activiteit, zodat wij na 2 jaren streven een volledige heropstanding beleven ! De lidbijdrage wordt vermeerderd tot 40 Fr. voor de werkende leden en 20 Fr. beschermende leden. Wij zijn terug in volle activiteit gekomen en sluiten het jaar 1922 met 20 eerste en 15 tweede prijzen. Terug beleven wij een bloeiperiode waarin wij door onze succesvolle deelname aan alle nationale en enkele Internationale roeiwedstrijden, terug aan kop komen van de Belgische Roeiverenigingen. Met de opbrengst van feesten, daartoe ingericht, de milde giften van enkele bestuurs- en ereleden wordt onze schatkist aangevuld om ons botenmaterieel terug aan de noodwendigheden aan te passen. In de jaren 1936, 1937, jaren van de grote economische crisis, tellen wij 130 werkende leden, 88 beschermende leden en 47 kadetten. Een nieuwe actie voor het aanwerven van jeugdige elementen wordt op touw gezet. Deze nieuwe inspanning

wordt met succes bekroond en wij gaan nieuwe glansrijke jaren tegemoet tot in 1939 aan de vooravond van een nieuwe wereldoorlog, onze jongens terug onder de wapens werden geroepen ! Hoewel deze maal, naarmate de mogelijkheden alle activiteit werd voortgezet, is er op alle gebied een gevoelige achteruitgang vast te stellen. Deze jaren zijn stellig de moeilijkste welke iedere vereniging heeft doorgemaakt ! Ons ledental zakt tot 110 werkende leden, 75 beschermende leden en 22 kadetten. Tijdens de oorlogsjaren 40-45 namen wij slechts aan 3 wedstrijden deel.

Een andere tijding komt nu de reeds moeilijk te overbruggen moeilijkheden aanvullen : de Leie achter onze botenloods zal gedempt worden !! Onze aanlegsteiger dienden wij te verplaatsen naar de Leie aan de "Overzet". De niet onaardige, ingewikkelde en gevaarlijke verhandeling der boten waren een zware hinder bij het oefenen onzer ploegen. Maar ook die moeilijkheden zijn wij met moed en wilskracht, in de blijde verwachting op beter, doorsparteld. Wij ijverden intussen om onze boten in orde te stellen en ons bezit daaromtrent aan te vullen en te verbeteren door het inrichten van feesten in onze feestzaal boven onze loods. Dit was de taak van het toen ingerichte feestcomité. Inschrijvingslijsten, ondersteuningskaarten, bals, cinemaâvonden en dergelijke moesten bijdragen om de zware kosten voor het aankopen van een nieuwe achtriem (toen 71 000 Fr.) te helpen dragen.

Intussen zijn wij 1954, is de "Watersportbaan Geo. Nachez" geboren en wordt Club en Sport op beide oevers een stuk grond voorbehouden om er een botenloods met lokaal en aanhorigheden op te bouwen. Op de Watersportbaan Geo. Nachez, hebben dan in 1955 de Europese Kampioenschappen plaats. Club en Sport worden met de inrichting ervan gelast. Op 24 Oogst 1955 wordt de Watersportbaan door burgemeester L. Merchiers plechtig ingehuldigd. De plannen voor het nieuwe lokaal worden opgemaakt door architect Rob. Smeesters, lid onzer vereniging sinds 1932. Zij worden aan stad en urbanisatiedienst voorgelegd en na enkele opmerkingen aangenomen. Staat en stad komen voor 50 % tussen in de bouwkosten. Ons lokaal van Einde Were wordt verkocht en de opbrengst ervan zal dienen om de bouwkosten van ons nieuw lokaal te helpen dekken.

Ondanks de talrijke moeilijkheden, viere wij in 1958 ons Vijf en zeventig jarig bestaan. Talrijke eerste prijzen welke ons terug aan kop der Belgische Roeiverenigingen brengen, bekronen deze heuglijke gebeurtenis. In 1960 wordt dan de lidbijdrage bepaald op 300 Fr. voor de werkende leden, 150 Fr. voor de beschermende leden en 100 Fr. voor kadetten en sympathisanten. Op 26 Januari 1961 is ons nieuw lokaal voltooid en wordt er op 26 Januari 1961 ons eerste bestuurszitting gehouden. Op 31 Mei 1961 heeft dan de officiële inhuldiging plaats. Ons ledental klimt nu voortdurend en op 24/8/61 wordt ons 500e lid ingeschreven !!

Wij herleven !!!!..

Op 15 November 1961 verschijnt het 1e nummer van ons verenigingsblad "NOOIT GEDACHT" dat als tweemaandelijks tijdschrift een nauwe band smeedt tussen bestuur, roeiers en leden onzer groot geworden familie.

Door deze talrijke verwickelingen en buitengewone inspanningen van verhuis en herinrichting onzer botenloods, op sportief gebied enigszins verzwakt, wordt met nieuwe kracht aan de opleiding van jonge krachten begonnen. In 1963 tellen wij reeds 730 leden. Op 19 Juli 1964 herkennen wij, op voorstel van voorzitter Geo. Nachez een oude traditie : ter gelegenheid der Gentse Feesten, jaarlijks roeiwedstrijden in te richten. Over dit uitgebreid onderwerp, komen wij verder in een afzonderlijke rubriek terug. Van jaar tot jaar klimt niet alleen ons ledental maar ook het aantal roeiers, zodat wij in de mogelijkheid worden gesteld met meerdere ploegen aan bijna alle wedstrijden in binnen- en buitenland te kunnen deelnemen. Het is dan ook niet uitgesloten dat wij van jaar tot jaar steeds met een glansrijke en steeds maar aangroeiende zegelijst ons dienstjaar afsluiten.

Door het B.L.O.S.O. werden wekelijks cursussen over roeien ingericht, waaraan alle jongens en meisjes kunnen deelnemen; men noemt dit "initiatiecursussen roeien". Zij worden gegeven door roeiers die het diploma van monitor hebben bemachtigd, en Sport stelde daarvoor zijn lokalen ter beschikking. Dit had voor gevolg dat in 1978 met elementen, welke die cursussen met succes hadden gevolgd, een damesafdeling werd gesticht. Ook zij boekten reeds met hun deelname aan hun eerste wedstrijd SUCCES. Als bewijs van onze steeds bloeiende activiteit kunnen wij besluiten met te vermelden dat wij 1981 afsloten als volgt : deelname aan 15 wedstrijden bekroond met het veroveren van 21 kampioentitels, 91 eerste, 80 tweede en 41 derde prijzen : wie doet het beter ?!... Volgt nu nog een beknopt overzicht der Roeiwedstrijden door "Sport Gent" zelf ingericht.

Reeds 3 jaar na onze stichting, denkt men eraan reeds roeiwedstrijden in te richten in de Voorhaven te Gent, als feestnummer op het programma der Gentse Feesten. Daar het Stadsbestuur van Gent en betoelaging weigerde zag men voorlopig van het inrichten van wedstrijden af. Voor niet lang nochtans. Op 15 JULI 1889, deze maal wel met een toelage van het Stadsbestuur, waagt men de roeiwedstrijden in de Voorhaven in te richten, als feestnummer op het programma der Gentse Feesten. Zij werden opgeluisterd door de harmonie "GRETRY" (36 muzikanten). Men roeide 2 800 Meter met één wending. Op het programma waren 7 wedstrijden met 36 inschrijvingen van 9 verenigingen. Wij wonnen die dag 2 eerste en 1 tweede prijs. Op 19/7/91 hernieuwden wij deze proef, deze maal opgeluisterd door de muziekkapel van het 4e lancier waarvoor

de onkosten 50 Fr. bedroegen !! Op 15 Juli 1894 wordt deze reeks wedstrijden verder ingericht. Nog steeds worden aan de winnaars geldprijzen toegekend. Dit waren voor de skiff : 1e prijs 50 Fr. + verguld insigne; 2e prijs : 25 Fr. + zilver insigne; voor 2 + stm : 1e prijs 115 Fr + 3 vergulde insignes; 2e prijs : 115 Fr + 3 zilveren insignes; voor 4 + stm sen. : 1e prijs 230 Fr + 5 vergulde insignes; 2e prijs : 120 Fr + 5 zilveren insignes; voor 4 + stm jun. : 1e prijs 160 Fr + 5 vergulde insignes; 2e prijs : 75 Fr + 5 zilveren insignes.

Op een kiosk geplaatst door de Stad Gent, luistert een muziekkorps dit feest op. De onkosten bedroegen 75 Fr. De "bookmakers" waren nog toegelaten mits het betalen van een toelatingsrecht van 10 Fr. Het uitbaten van een "buvette" werd toevertrouwd tegen het betalen van een vergoeding van 50 Fr. Wij sloten deze roeiwedstrijden met een batig saldo van 450 Fr ! Dergelijke wedstrijden werden nog ingericht op 15/7/1895 en 14/7/1896 en verder buiten het programma der Gentse Feesten op 3/6/1901 – 14/6/1903. Op 30 Juli 1905 organiseren wij de Kampioenschappen van België te ZELZATE. Vermindering op het spoor Gent-Terneuzen werd toegestaan. Op 27 Oogst 1905 werden wij door de Kon. Belg. Bond der Roeiverenigingen (K.B.B.R.) gelast te LANGERBRUGGE de Europese Kampioenschappen in te richten ! De af te leggen weg was van de brug van Wondelgem tot de brug van Langerbrugge. De prijsuitreiking had plaats op het stadhuis te Gent. Op 19 & 20 Mei 1907, richten wij ter gelegenheid van ons 25 jarig bestaan grote Internationale Roeiwedstrijden in op het kanaal van Terneuzen, te roeien van Bagatelle naar Langerbrugge. Op 6 Juni 1908 richten wij een nieuwe wedstrijd in, te roeien van Bagatelle naar Langerbrugge. Na weigering van "Club" om gezien de grote onkosten, de roeiwedstrijden samen met hen en de "Ré-gates Gantoises" in te richten waagt men het nogeens alleen op eigen kosten, op 18/6/1911.

De hoge kosten aan de inrichting van roeiwedstrijden verbonden, te hoog en te ongenaakbaar zijnde, moeten wij er gedurende meerdere jaren, bij gebrek aan de nodige fondsen van afzien. Ook de oorlogsjaren 1914-1918 legden op dat gebied alle activiteit stil.

Op 13 Juni 1920 zal men een nieuwe poging doen te Langerbrugge.

Op verzoek van de K.B.B.R. richten wij samen met "Club" de Belgische Roeikampioenschappen in te Langerbrugge op 20 Oogst 1922. Als deeltmakend van het programma der Gentse Feesten, richten wij nu, na het toekennen van toelagen, onze roeiwedstrijden in te Langerbrugge op 30/7/1922 en ook in 1923-1924-1925 en 1926. Dit laatste jaar werden wij ook gelast met het inrichten der Belgische Kampioenschappen. Enkele weken later worden wij opnieuw, door de K.B.B.R. gelast met het inrichten te Langerbrugge van de proefwedstrijden voor de Europese Roeikampioenschappen. In 1927 wordt ons opnieuw door de Stad Gent,

de gevraagde subsidie geweigerd. Wij besluiten dan maar intieme regatta in te richten te Zelzate op 27 Oogst 1927. Wij worden door de K.B.B.R. opnieuw aangeduid om op 29 September 1928 de Belgische Roeikampioenschappen in te richten te Langerbrugge. Op 23 Juni 1929 richten wij te Overmeire-Donk Roeiwedstrijden op uitnodiging in, waarop buiten onze ploegen, Club Gent en de Royal Club de Tournai vertegenwoordigd waren. Wij richten nog ons Internationale Roeiwedstrijden in te Langerbrugge in 1929. Samen met Club organiseren wij de Internationale Roeiwedstrijden van Terdonck. In 1930 richten wij nogmaals Nat. roeiwedstrijden in te Overmeire-Donk, waarvoor wij een toelage kregen van het "Comité d'Overmeire". Op vraag van het Federaal Bestuur richten wij op 26/7/1931 te Langerbrugge de erewedstrijden en de Belgische Roeikampioenschappen in.

Ter gelegenheid van ons 50 jarig bestaan richten wij op 23 Juli 1933, onze 31e Int. Roeiwedstrijden in onder de titel "Régates du Cinquante-naire". Men telde toen 8 Belgische R.V. Met een toelage van 4 000 Fr. richten wij te Zelzate onze regatta in op 19 Oogst 1934. Op 24 Juli 1938 tijdens de Gentse Feesten, richten wij op verzoek van de K.B.B.R. te Meulestede de kampioenschappen voor junioren en beginnelingen in. De algemene mobilisatie van 1939 en de wereldoorlog 1940-1944 legden alle activiteit in de roeisport stil, tot in 1943. Samen met "Club" richten wij op 25 Juli 1943, te Meulestede de Roeikampioenschappen in. Er was weinig belangstelling voor. Na het einde van de oorlog, was het in de meeste roeiverenigingen weinig schitterend, zo op gebied van beschikbare krachten en voorhande bruikbaar botenmateriaal als op geldelijk gebied. Voor het herstel zijn jaren nodig geweest, zodat de wedstrijden uitbleven en alles zich beperkte bij een ernstige voorbereiding voor volgende jaren ! Alle ogen waren gevestigd op het tot stand komen van de Watersportbaan Geo. Nachez. Zij was in Oktober 1954 afgewerkt en kon op 24 Oogst 1955 ingehuldigd worden. Door de K.B.B.R. worden wij aangesteld om in samenwerking met "Club" de Europeese Roeikampioenschappen in te richten van 25 tot 28 Oogst 1955.

21 landen namen er aan deel en lokte de belangstelling van minstens 50 000 toeschouwers. Aangelokt door deze prachtige roeibaan besluit het bestuur een schuchtere poging te wagen om opnieuw, bij ons thuis, onze roeiwedstrijden in te richten. Dit gebeurde dan op 15 Juli 1956. Ter herdenking van de 50e verjaring der zegeprelen onzer Gentse roeiverenigingen te Henley en het 75 jarig bestaan van "Sport" worden wij door de K.B.B.R. belast in samenwerking met "Club", grote tweedaagse internationale roeiwedstrijden in te richten op 12 & 13 Juli 1958. Voor deze prachtige roeimanifestatie waren 25 roeiverenigingen opgekoemen, waaronder 4 Nederlandse, 4 Oostenrijkse, 4 Italiaanse, 4 Engelse, 3 Duitse en 6 Belgische.

Op verzoek van de K.B.B.R. gelasten wij (Club en Sport) ons de 1e Noord Zee match op 13 September 1959 in te richten. Op 25 September 1960 richten wij op het Kanaal van Terneuzen een marathon in : Meulestede-Zelzate-Terneuzen en terug. Door de grote bijval bij de roeiers wordt op 17 September 1961 een marathon Gent-Zelzate-Gent ingericht en hernieuwen zo'n sportgebeuren nog eens op 23 September 1962. Samen met Club zijn wij dan de inrichters van de 4e Noord Zee Match. Op 23 September 1963 komt terug een marathon aan de beurt, maar deze maal op de Watersportbaan, gezien inmiddels ons lokaal en botenloods aldaar volledig in orde waren gekomen. Hoewel zeer opzienbarend was de uitslag minder gunstig. Dan kwam bij onze toenmalige voorzitter Geo. Nachez het gedacht op, opnieuw aan te vangen met het inrichten onze jaarlijkse Internationale roeiwedstrijden, waarbij vooral aan de opkomende jeugd zou gedacht worden. Deze nieuwe proef, groeide tot een onverhoopt succes ! Ware het niet dat ik vrees dat deze rubriek te uitgebreid zou worden, dan gaf ik hieronder, als bewijs van de enorm grote belangstelling in onze roeiwereld, een vergelijkende tabel, wier cijfers deze woorden zouden bevestigen. Ik wil mij dus beperken met te melden dat bij onze 1e poging, op 19/7/64, buiten 12 belgische, slechts 3 Franse ploegen uit Noord Frankrijk waren opgekomen; dat 15 wedstrijden op het programma stonden, dat er 20 zijn moeten geroeid worden, hetgeen 58 ploegen op het water bracht waarin 185 roeiers betrokken waren. Vijf jaren nadien, op 1/6/69 waren de aangehaalde cijfers respectievelijk : 14, 5 (2 uit Frankrijk, 2 uit Spanje & 1 uit Engeland), 19; 29; 99 en 317. Tien jaren nadien klimmen deze cijfers als volgt; Op 12/13 Mei 1979 boeken wij nu volgende vergelijkende cijfers : voor 7 deelnemende landen : België 19, Ierland 1, Duitsland 13, Frankrijk 10, Engeland 13, Nederland 13, Zweden, 1 samen 70 verenigingen 68; 171; 617 en 1593. terwijl wij vaststellen dat deze cijfers in 1982 op 8/9 Mei zijn gestegen tot 9 ingeschreven landen (Nederland met 11 verenigingen, W. Duitsland met 22 clubs, Frankrijk met 12, Engeland & Wales met 20, Portugal 1, Zweden 2, Mexico 1, en België 19 samen dus 110 verenigingen), 68 wedstrijden op het programma, 235 geroeide wedstrijden en reeksen; 824 ploegen op het water, waarbij 2972 roeiers en roeisters betrokken waren. Met fierheid kunnen wij besluiten dat onze ingerichte regatta, algemeen door binnen- en buitenlandse roeiers als roeiwedstrijden met Europees formaat bestempeld worden !!! Hoe een kleine bengel groot kan worden !!!!!!!

Al te beknopt willende zijn vergat ik nog melding te maken van een bijzondere gebeurtenis uit dit honderdjarig bestaan. In het jaar 1929 op voorstel van de heer Victor De Bisschop, bestuurslid van "Club Gent" wordt overgegaan tot het inrichten van een jaarlijkse "Match" tussen een achtriemploeg van Club en een van Sport. Deze ontmoeting gescha-

pen met het doel, tussen beide verenigingen een gezonde en sportieve rivaliteit tot stand te brengen, had jaarlijks plaats op de Brugse Vaart tussen Mariakerkebrug en Bierstalbrug (2 110 M) en kreeg de naam "MATCH CLUB-SPORT". Deze "race" had een buitengewone grote belangstelling en werd door duizende leden en sympathisanten van beide clubs gevolgd. Door de Maatschappij der Buurtspoorwegen werd een stoomtram met een 40 tal wagonnetjes ten dienste gesteld, waarin duizend supporters van beide clubs, juichend of door aanmoedigend geroep, hun roeiers van op de oever konden volgen. Deze match had 40 maal plaats en werd 22 maal gewonnen door Club en 13 maal door Sport.

ROB. SMEESTERS
ere-secretaris

ONZE GENTSE KEUKENRUBRIEK (Vervolg)

We herinneren er even aan (vooral ter intentie van onze nieuwe leden) dat deze rubriek, van de hand van de Gentse folklorist wijlen Richard Vankenhove, destijds verschenen is in "Palmarès" en dat het met de vriendelijke toestemming is van Mevrouw Penen die dit blad uitgaf, dat wij deze rubriek hier opnieuw publiceren.

TER INLEIDING

Ik heb nooit gemeend dat ik U deze maal mijn rubriek zou kunnen toezenden hebben. Zeer kort verteld : mijn moeder was een buitengewoon supersticieuse vrouw (ik heb er tussen haakjes gezegd : ook een beetje van). Nu kon zij zo zeggen : "gij zult het zien, ik ben een toverheks, het ligt in mijn leens (1) er zal dit en dat gebeuren" – en zie, het viel zó uit. Eigenlijk heb ik daar ook een beetje van : in 't vorig nummer schreef ik : "Keukenpiet werd dadelijk door tante Mele gevraagd te gaan bijzitten : zij hebben al gebeeld (2)".

't Gebeurde zo, op een goeën avond zei Grootje plots : "Mele gao neu nog trêwe in heuren êwendag; en griet graaid met wie ?" – "Wel met oude Keukenpiet" zei ik subiet. En, inderdaad, ze zaten in de voorplaats in elkanders armen (als een oude schuur... enz.).

Maar Tante Mele, in haar glorie, wilde in hare oude dag nog een officiële verloving, en zij hadden het over het menu. Keukenpiet wilde in zijn vak zich met eer laten gelden en het klonk over voorgerecht, tussengerecht,

en fijne plat (zijn specialiteit) en... neen van nagerecht kon hij niet eens meer spreken !

Tante Mele was plots in de oppositie : zij was voor een echte “pronkijngge” op zijn ouderwets, met pistolets en Franse broodjes met kaas, hesp en bloende en zo van allerlei koekskens en wa dessert waar men toch ook kon in tonen wat men waard was. Keukenpiet verschoot zich dood; maar Mele, voor wie anders grote chic wet was wilde niets weten, vond alles te duur, rekende en telde en 't moest een pronkijngge zijn. Keukenpiet liet zich ontvallen : “een pronkijngge (3) vóór den trouw, nog nooit van gehoord”, “Meleke”, zo zei hij “er is daar nu vandaag iets niet juist in uw bovenkamer gebeurd” en hij cijferde, en hij rekende en beweerde dat zijn menu maar “zoveel” zou kosten. Maar Nonkel Cies, als oude jongman, een beetje jaloers van zijn zusters laat geluk, begon te zingen van “wie zal dat betalen”.

Dat was te veel. “Zwijg gij”, zo meende Keukenpiet, “bemoei U niet met andermans zaken.” Grootje trok aan voor haar zoon, en wilde tussenkomen. Maar Keukenpiet zei : “k En ben nog niet getrouwd en mijn schoonmoeder bemoeit zich al met mijn huishouden, 't zal er ook ene uit de duusd zijn.” Waarop Mele in haar vuur schoot en uitriep : “Zo mijn arme moeder bejegenen en mijn brave broer affronteren, jamais !; 't is uit en ament, en gij moogt rijden !” De deur open en Keukenpiet kreeg zijn buize.

Elk appart kwamen zij mij nu hunne menu uiteenzetten en mij raad vragen. Gij begrijpt, ik wil en mag niet partijdig zijn en vertel zowel wat de ene als wat de ander wilde bereiden, zelfs al is de “hoofdschotel” van Keukenpiet geen Gents gerecht. En nu vraag ik U, wie geeft gij gelijk en wat vindt gij het duurst ?

WAT KEUKENPIET WOU GEREEDMAKEN :

Als voorgerecht : ROGGELEVER OP TOASTJES :

Men koopt een pan schone grote roggen. Men haalt er de grote bruine levertjes uit, en tracht van de vishandelaar nog een paar levers van andere roggen bij te bekommen (niet iedereen lust dat). De levers worden nu in kokend water gedompeld en laat men een tweetal minuten koken. In het water heeft men een scheutje azijn en lichtekens peper gevoegd. Na uitzijpen snijdt men de levers in kleine stukjes en legt die of spreidt die uit op sneden brood of op van die sneden in kleine toastjes verdeelde stukjes die men goed in de oven laten roosteren heeft. Bij het opdienen garniert men met fijngehakte peterselie.

Als tussengerecht : GESTOOFDE PUIBILLEKENS

Gent was van oudsher een drabbig meers- en moerasland (Lange en

Korte Mere; Poel; Drabstraat; Meerstraat, enz.). Maar ook rondom de stad had men de Drongenmeersen, de Dampoortmeersen, de Muidemeersen, enz. Vooral de twee laatste waren vol van de puïten (kikvorsen). Die waren voor de eenvoudige mens tevens voedsel en lekkernij. Met een stok gewapend ging men in groep "puïen slaan" liefst de grote dikke. De achterpoten met de billekens werden afgesneden, de rest van de arme diertjes weggeworpen. Als men een voldoende portie had trok men huiswaarts, stroomte de billekens; die werden nu eerst zachtjes gekookt en dan in de pan gebakken in een goede klont boter, lichtekens gekruïd, en 't was van lik mijn lipke. Er werd ook met de puïbillen gevent. Vooral in de vooravond als de kikvorsen zich verraden door hun gekwaak, werden zij door specialisten met hopen geslagen, de billen in een paander gestopt totdat de 2 schelen bijna niet gesloten konden worden, en dan aan de man gebracht (4).

De Hoofdschotel van Keukenpiet was :

GEVULDE FAZANT MET KASTANJEPUREE

Men maakt eerst het vulsel klaar : 300 gram mager kalfsgehakt wordt gemengd met een doosje schuim van ganzenleverpastij waarbij men ook nog truffels voegt; dat alles wordt goed bewerkt samen met een ei in zijn geheel, alsook met wat Madeira, wat Cayennepeper, een snuifje zout, een heel klein beetje muscaatnoot en bij dit alles voegt men een boordevolle lepel bloem. Het geheel wordt nu nog eens gemengd met een houten lepel, maar de lever en het hart van de fazant zijn eerst nog op het laatst er ingebracht. Dat mengsel wordt nu geheel in de fazant gestopt die men toenaait. Een 75 gram boter zijn voldoende om de fazant eerst te laten bruïnen, terwijl men zout, peper en een half laurierblad er aan toevoegt. De fazant blijft in de kastrol met de rug omhoog liggen en na toevoeging van wat water laat men de vogel na een uur tot een uur en een kwartuur (naarvolgens het mals zijn) braden.

Dan wordt de saus gemaakt : 't wordt een donker-bruïne saus van 50 gram boter, een lepel bloem en het vocht van de fazant waarbij men nog een weinig OXO en een glas Madeira voegt. Dit alles eens goed laten doorkoken. Ten slotte komen er nog enkele druppeltjes kleurstof, een halve citroen en nog enkele truffelschilletjes bij te pas. De saus wordt op de fazant gegoten. Om op te dienen wordt de fazant gescheiden, gegarnierd met stukjes van het vulsel; de saus komt er bovenop (zij is echter eerst

nog wat aangengd met een scheutje Madeira).

Natuurlijk, zegt Keukenpiet, hoeft daar ook nog Kastanjepuree bij opgediend. Moet ik u dat beschrijven ? Een kilogram kastanjes (met een sneedje in) worden, net als aardappels gekookt in water met wat zout, en dit gedurende een twintigtal minuten. Uitgedruipt op een stramien en gepeld worden zij, warmgeweg doorgestoken en dan weer op het vuur gesteld met 75 gram boter en 50 gram gekristaliseerd suiker. Alles goed mengen als voor aardappelpuree. Met een douille worden nu garneersels daarvan rondom op de fazantschotel aangebracht.

Wat de Rog betreft verdedigde Keukenpiet zich met te zeggen dat de vis niet verloren was, en 's anderendaags op de meest mogelijke manieren, warm of koud (ingelegd) kon worden gebruikt.

Wat waren nu de wensen van Tante Mele ?

Die wilde enerzijds hare eenvoudige geboterde gevulde broodjes en pistolets met koffie maar droomde nu, van naast haar daaropvolgende koekjes (zoals donder en bliksem, petaterbeschuitjes, petit-beurres en anderen) met Franse of Meetjes konte, zelfs nog haar kunst te tonen in een of andere zelfgemaakte taart of andere zoetigheden zoals :

BROODPUDDING OF POTYNK

Men legt de sneden brood in de oven om ze in goed bruine beschuit om te toveren. Men doet die nu in een grote kom en giet er lauwgemaakte en gesuikerde melk op. Als alles nu goed doorweekt geraakt is wordt het geheel geplet tot een dikke brij. Daarin voegt ge rozijntjes, kaneel, vanieljebloem, enkele geklutste eieren en zelfs overschot van eiwitten. Een vuurvaste vorm wordt geboterd : alles gaat daarin en de vorm wordt in een goede warme oven geplaatst en ongeveer 45 minuten laat men de potynk bakken.

N.B. : Vraag aan tante Mele geen getallen voor de ingrediënten; zij vindt dat elk moet zoeken naar zijn eigen smaak.

EIGENGEMAAKTE BRIOCHEN !

Men legt 1 kilogram bloem open in kroonvorm. Zout en 100 gram cristalisésuiker worden er naastgelegd. In de grote put in het midden komen nu 2 eiers; gist gebrokkeld in lauwe melk, en dat alles even slaan en met de hand doorwerken met de bloem en het zout en op 't laatste suiker. Het geheel moet licht zijn. De ene helft van de deeg wordt nu vervormd tot boterkoekjes of serpentins. Het wordt een ganse bewerking van openrollen, met bloem bestrooien, in drie vouwen, weer openrollen, met bloem bestrooien weer toevouwen, weer openrollen, in stukjes snijden en bovenop met overschotjes garneren, met ei bestrijken en in de oven

steken – dat is voor de boterkoe-
ken. De serpentins worden niet ge-
vouwen maar eerst opengerold, met
rozijnen en bruine suiker belegd,
nu opgerold en met eiwit toege-
plakt. Na wat rusten worden van
de rol stukken gesneden, bestreken
met boter, nog wat laten rijzen en...
de oven in.

De andere helft van de deeg die ge-
rust heeft, snijdt men in stukken van ronde of ovale vorm die gearneerd
worden met blokjes suiker of stukjes appel. Men doreert met boter, laat
nog even wat rijzen en de brioches gaan de oven in.

NOTEN

- (1) Leens : gentse uitdrukking voor lenden.
- (2) gebeeld : hunne verloving is reeds verbroken.
- (3) pronkijngje : na het huwelijk nodigden de trouwers familie en ouders uit op een
goede koffietafel. Pronkyngje betekende niet dat zij pruilden tegen elkaar maar
dat zij wilden pronken (hovaardig tonen) met al wat zij gekregen hadden en in
hun huishouden bezaten.
- (4) het slaan van kikvorsen is nu wettelijk verboden, enerzijds door het protest van
het Werk van de Dierenbescherming, anderzijds voor het groot nut van de kik-
vorsen bij het vernielen van het venijn. Toch wordt nog wel in het geheim gesla-
gen. In midden-Frankrijk echter worden de billekens publiek in de restaurants
nog opgediend.

(’t vervolgt)

HET TOREKEN

Het artikeltje dat hier volgt verscheen destijds in “Palmarès” en wordt
hier gereproduceerd met de vriendelijke toestemming van Mevrouw
Penen die de uitgeefster was van dit blad.

Op 8 maart 1883 stelde het toemalig Gents stadsbestuur een geste die
vandaag ongetwijfeld eenieders goedkeuring had kunnen wegdragen :
het kocht, op de hoek van Vrijdagmarkt en Kammerstraat, het huis,
aloud bekend als het Toreken of Torreken, tegen de nogal schappelijke
prijs van 56 500 F.

Schandaal en protest : indien de stad centen gaat uitgeven om een paar
oude en vervallen muren en stenen aan te kopen, in stede van fabrieken

Foto nr. 102383 B – Copyright A.C.L.

op te richten en moderne woningen te bouwen, wordt het een ware ramp voor het industriële Gent !

De schepenen verdedigen zich met hand en tand : geen haar op ons verstandige schedel heeft er ooit aan gedacht een hoop oude stenen aan te kopen, wel een getuige van ons politiek en democratisch verleden, de vergaderplaats van de eens zo beruchte en van onze prinsen zo geduchte volksvergadering, de Collatie !

De oppositie zwijgt, maar nu gaan de geschiedschrijvers aan 't protesteren : Wat ? Het Toreken is de vergaderplaats van de Gentse Collatie geweest ? Wie heeft U dat diets gemaakt ?

Antwoord van de stad : wij hebben het gelezen in Dierickx, Steyaert, Kervyn de Volkaersbeke, Voisin, Siret en in de werken van zovele geleerde bollen !

Antwoord van Frans De Potter, Vanden Bemden, Van Duyse, Prosper Claeys: die geleerde bollen waren die dag holle bollen. Ten andere, alleen Dierickx heeft zulks beweerd en al de anderen hebben het klakkeloos van hem afgekeken en afgeschreven, want ook zo wordt nog af en toe de geschiedenis opgedist ! De schepenen krabben zich nu de handen in het haar van hun verstandige schedel. Wat nu aangevangen in die warwinkel ? De koop is gesloten geweest op 8 maart en op 30 april heeft de Gemeenteraad beslist het Toreken ofte Collatiezolder in zijn oorspronkelijke staat te herstellen, en op die beslissing kan men nog onmogelijk terugkomen.

Gelukkige historische vergissing van onze edielen en van een handvol auteurs, want haar hebben wij de redding, het behoud en de herstelling van het zo stemmig Toreken te danken, dat de stad wellicht anders nooit had aangekocht, hetgeen zijn onherroepelijk verlies en afbraak had betekend !

*

* *

Van het Toreken mag wel gezegd worden dat het zo oud is als de straat of de Vrijdagmarkt. Begrijpelijk heeft het ook in zijn lang en bewogen bestaan heel wat veranderingen moeten ondergaan. Oorspronkelijk was het, zoals de meeste huizen, een houten gebouw, gelegen in en deel uitmakende van wat men toen "den lijnwaet rync" noemde.

In 1360 treffen wij er de "Halle" of het "Lammerwerkershuis" aan, een halve eeuw later de grauwwerkers en vanaf het midden van de XVe eeuw, de huidevetters of leerlooiers.

Sommige uittreksels uit de stadsrekeningen doen ons vermoeden dat het omstreeks 1450 moet geweest zijn dat het houten gebouw door een stenen konstruktie, het huidig Toreken, werd vervangen. In 1451 immers

Het Toreken zoals François Boulanger het zag rond 1855. Foto Stadsarchief naar het gekende schilderij in privé-bezit.

gaan de huidevetters belangrijke leningen aan, hoogstwaarschijnlijk om de bekostiging van hun lokaal te kunnen dekken.

Het spitstorentje, dat in 1814 zijn snoezige en zo sierlijke spits verloor, kwam slechts in 1483 het ensemble bekronen : “een leveringhe van houte, omme daer af te makene een torrekin up thuus van de Hudevetters binnen deser stede”.

Op het torentje prijkte als windwijzer geen doodgewone haan, maar een guitige meermin hetgeen uitlegt dat in de XVIe eeuw, het Toreken wel meer de “Meerminne” werd geheten.

Onze Gentse huidevetters waren rondborstige kerels die er warmpjes inzaten en dan ook van een flinke pint en een lekker en stevig feestmaal hielden in een rijkversierd en stemmig lokaal.

Het Hudevettershuus bood hen in dat opzicht al wat hun hart en buikje maar wensen konden, want zowel het eerste als het tweede verdiep bestonden uit een enkele ruime zaal, uiterst geschikt voor banketten, festijnen en andere plechtigheden op de dag van de verkiezingen en vooral op de naamdag van de H. Bartholomeus, de brave sint die onze huidevetters niet zonder galgenhumor tot hun patroonheilige hadden uitgekozen omdat de arme man door de ketters het vel levend van het lichaam werd afgestroopt ! Die dag werd er na de H. Mis, gegeten en gedronken tot de sterksten er bij moesten bezwijken.

*

* *

Aan het torentje hing destijds een zware klok — sedert 1884 in veiligheid gebracht in ons Bylokemuseum —, die luidde bij de opening van de lijnwaadmarkt. Zij was versierd met mooie tekeningen voorstellende de Aanbidding van de Wijzen en een kruipende leeuw met de keizerlijke kroon op het hoofd : “Maria est nomen meum et Georgius Waghevans me fecit anno Dei XVCXI”.

Rond het Toreken, ter hoogte van de kornis van het gebouw loopt een uitspringend balkon. Aan de borstwering hing men in vroegere eeuwen, de stukken lijnwaad die door de keurders slecht bevonden werden of niet geheel beantwoorden aan de kwaliteitseisen door de nering gesteld. Zij werden verbeurd verklaard ten voordele van de godshuizen van de stad.

In de XVIe eeuw werd tegen het hoofdgebouw, een kleine winkel opgetrokken die heden nog bestaat doch destijds zeer erbarmelijk werd gerestaureerd. Het torentje zelve onderging een paar maanden geleden een tamelijk sommaire restauratie : beter iets dan niets, doch ware het niet gewenst dit juweeltje van onze stedelijke architectuur volledig op te knappen en het ook van binnen zijn oorspronkelijke karakter terug te schenken met de twee ruime zalen en de elegante wenteltrap ?

SCHOOLZIEKTEN

Het schoolgaan veroorzaakt neusbloeding, hoofdpijn, zenuwziekten, bloedarmoede en bleekzucht...

Het ontvangen van onderricht, het leren lezen en schrijven, het behalen van een diploma is steeds een "must" gebleken in de geestelijke ontwikkeling van een kind tot volwaardig burger in de actieve maatschappij. Zo denkt er toch iedereen over, dat is een waarheid als een koe, of is het niet ?

Schrik ik me een aap, beste lezer, wanneer ik laatst een artikel onder ogen kreeg in een vergeelde almanak Vooruit, voor het jaar 1910. De vooroorlogse periode, waarin de klassenstrijd nog volop aan de gang is, de strijd voor het algemeen stemrecht, de uitbuiting van de werkende klasse steeds welig tiert, de kinderarbeid. Nu had ik me voorgesteld dat onze voorouders zeker de loftrumpet van het onderwijs zouden gestoken hebben, de school zouden gezien hebben als het instrument bij uitstek, om hun kinderen een betere toekomst te waarborgen. Maar neen, het artikel is doorspekt van negatieve uitlatingen over de toenmalige pedagogie. Het kind is de dupe van het hele manke gebeuren, het kind gaat aan het schoolbezoek ten onder...

— "Bij een eersten aanblik schijnen de twee deelen van het woord "schoolziekten" niet bij elkander te passen. Eene school is eene plaats waar het kind lichamenlijk, geestelijk, zedelijk wordt opgevoed en dus beter, volmaakter wordt.

Past gij het woord "school" op een gebouw of huis toe, dan denkt gij aan een woning die ruimer, hooger, luchtiger is dan een werkmans- of een burgershuis. En toch, wie spreekt van schoolziekten, bedoelt ziekten die eigen zijn aan scholieren, erger nog, ziekten of ziekelijkheid waarvan óf de school óf het leeren de oorzaak is.

Laten wij dit alles naderbij beschouwen. In dagbladen, boeken, statistieken lezen wij wel eens dat in de meeste beschaafde landen het kind van zijn 6de tot zijn 12de of 13de jaar schoolgaat, maar in werkelijkheid is dat niet altijd zoo. Te Gent, bijvoorbeeld, zenden werklieden — ook burgers — hunne kleintjes naar school als zij hun derde jaar hebben bereikt. Soms nog vroeger, want in ieder der laagste klassen van de bewaarscholen zitten daar kleintjes die hun derde jaar nog niet voltrokken hebben.

Laten wij een oogenblik, net als in een sprookje, zoo'n kleine jongen, een Jantje, veronderstellen, dat op 31 maart drie jaar oud is. De winter loopt ten einde. Ook is klein Jantje schier van einde october — bijna zes

maanden — binnenshuis gebleven. Het knaapje heeft dus zes maanden geene voldoende hoeveelheid lucht ingeademd; in den winter ook worden wij door de zon stiefmoederlijk behandeld. Ziet maar, einde maart, naar de bloemen op uw vensterkozijn, ze zijn misschien wel verdord, gestorven bij gebrek aan licht en lucht, en zoo gij ze in 't leven hield, is hun groen blad bleeker geworden. En nu vraag ik het u in gemoede : meent gij niet dat, waar een eenvoudigen bloempot zes maanden lang gebrek had aan licht en lucht, uw Jantje, dat toch ook net als een bloem een zonnekind is, aan gebrek aan lucht en licht geleden heeft ?

Alle kinderen, maar vooral stadskinderen, gaan lichamelijk 's winters minder vooruit dan 's zomers : kinderen groeien trager gedurende den winter dan gedurende den zomer; wat meer is, niet alleen de groei van hun lichaam, maar ook hunne spierkracht is geringer geworden gedurende het gure seizoen.

En nochtans, wat gaat er met ons driejarig Jantje gebeuren ? Wel, met Paschen gaat het naar school..., in andere woorden, men gaat het opsluiten in eene kooi, juist met den aanvang van de lente, als de lucht helder wordt.

...

Worden de kinderen op school slecht behandeld ? Zijn onze schoollokaalen misschien niet hygiënisch ingericht ? Wel zeker ! De schoolhygiëne gaat met rasse schreden vooruit; op school worden de kleintjes liefderijk behandeld, maar er bestaan moeilijkheden waartegen niemand opkan, gevaren die niemand weten kan. Wat men al doe om de scholen te reinigen en te verluchten, schoollucht is en blijft ongezond.

Op school ook verliest het kind zijn eigen persoonlijkheid, het maakt deel uit van eene kudde, het moet zich dus aan het kuddeleven gewennen. De onderwijzeres is goed, ze is ontwikkeld, ze richt haar onderwijs naar de beste leermethodes in, ze is vol toewijding, maar ze moet toch hare kleintjes op de bank leeren zitten, en op die bank moeten zij zich stilhouden en er niet afkomen, dan als zij het beveelt. Och kom, zegt ge voorzeker, op eene bank zitten is toch zoo lastig niet ! Maar gij volwassen mensch, als ge eet, kout, schrijft of luistert, zit toch liever op een stoel. Op een stoel zit ge alleen, op een bank zitten de kleintjes met twee of drieën. Een kind dat neerzit op een bank, dat vóór zich een lessenaar heeft en achter zich weer een lessenaar heeft, is in al zijne bewegingen belemmerd : vooral het voor- en achter buigen van de romp is lastig, tenzij het jonge wezen de schouders opsteekt en de borstkas ineendrukt ! Maar het kind zit niet lang op de bank, het mag soms rechtstaan, wellicht marscheeren, wandelen, ja, maar zelfs in de meest gunstige omstandigheden zit het toch drie à vier uur tusschen zijne lessenaar geprangd en dat niet één dag, maar de hele week, van zijn derde tot zijn twaalfde jaar, en als het wel begaafd is dan begint eerst de ware marteling, want

begaafde kinders zendt men naar middelbare, naar normaal en naar hoogeschoolen. — Let wel op dat we schrijven, “als het kind begaafd is”, wat beteekent dat wij de beste onder de beste kiezen, dat we een selectie maken om de goede leerlingen te verzwakken, later zwakker kinderen voort te brengen en op die wijze het geslacht der toekomst, het vaderland, de menschheid groote schade te berokkenen.

Al onze lezers weten wat men verstaat door kinderziekten : mazelen, roodvonk, roode- of scharlakenkoorts, kinkhoest.

Vele menschen verkeeren in den waan, dat men als kind aan die ziekten zijn tol moet betalen, maar dat “moeten” is nog niet bewezen. Wat echter wel bewezen is dat hoe jonger een kind door een dier ziekten is aangedaan, hoe meer gevaar het loopt er van te sterven.

Alle onderwijzers weten dat het soms genoeg is dat één scholier door mazelen wordt aangetast opdat twee, drie dagen later heel de klasse er door gaat.

Laten wij echter een kind veronderstellen dat aan die gevaren opspartelt. Op zijn zesde levensjaar gaat het over naar de lagere school en leert al spoedig lezen, schrijven, rekenen. Met dat lezen en schrijven staat schoolmyopie in zeer nauwe betrekking. Er zijn wel is waar menschen, die bijziende geboren zijn, maar dat zij, die aanleg tot bijziendheid hebben, op school in de beste voorwaarden verkeeren om dit gebrek te zien aangroeien, zal wel niemand betwijfelen. Denkt maar aan de donkere grijze schalie, aan de duistere grift, aan de gebogen houding van het hoofd, waarbij het bloed naar hersenen, voorhoofd en oogen werd gejaagd, aan het glanzend schrijfpapier, aan de schoolboeken waarvan zo weinig drukkers zich afvragen welke lettertype, welk papier voor het gezicht de best geschikte zijn.

Toch is myopie nog de grootste schoolplaag niet, want er bestaan er nog ergere: In de 17de eeuw reeds kloeg mevr. de Maintenon er over dat de juffrouwen van Saint Cyr zulke verkeerde houding aannamen, en de beroemde dame heeft zeker nooit geweten, dat zij aan paedagogie deed toen ze de juffrouwen van hare kostschool vermaande recht op te zitten. De ziekte waaraan de juffrouwen van Saint Cyr leden, noemen de mannen van de wetenschap scoliose of ruggraatverkrumming. Die ziekte wordt ongemeen in de hand gewerkt door het Engelsch of liggend schrift dat sedert de 18de eeuw in zwang is. Om u te overtuigen hoe nadeelig het aan de menschelijke ontwikkeling is, moet gij maar een schrijvend kind nagaan. Het steekt den linker schouder vooruit, kromt den rug, ziet op zijn werk niet met beide oogen te gelijk, maar het buigt het hoofd rechts zoodat het linkeroog of het rechteroog dicht bij het papier komt dan het andere. Onvermijdelijk moet het daarbij twee ongelijke oogen krijgen. Een schrijvend of lezend kind heeft doorgaans neiging, om het gansch gewicht van den romp op ééne heup te laten rusten.

Schoolkinderen leeren en studeeren niet alleen op school, maar te huis, en t'huis, helaas ! Ik moet u zeker niet zeggen hoe en waar het huiswerk der meeste kinderen geschreven wordt : op een hoekje van de koffietafel, aan de toonbank in den winkel, bij eene buurvrouw; persoonlijk hebben wij een kind gekend, een meisje, wier moeder "ouvreuse" was in 't Nederlandsch Tooneel te Gent, zoodat het meisje drie maal per week haar huiswerk in Minards' Schouwburg schreef.

Het uitbreiden der schoolprogramma's heeft eveneens nadeelig op de gezondheid der kinderen ingewerkt. Honderd jaar geleden leerde men eerst lezen, daarna schrijven, eindelijk rekenen. Nu vat men alle vakken gelijker tijd aan, men voegt er altijd bij, zoodat de geleerdheid een rivier wordt die zich in de breedte uitzet en die dan ook in breedte wint, wat zij in diepte verliest.

Van daar ook dat de grieven, die wij tegen de school hebben, al grooter en grooter worden : het schoolgaan veroorzaakt neusbloeding, hoofdpijn, zenuwziekten, bloedarmoede, bleekzucht. Geleerdheid maakt de kinderen vroeg rijp. De sociale verantwoordelijkheid van het geven en verspreiden van onderwijs is zeer groot. In alle landen, in Duitschland, Nederland, België, Engeland, waarschuwen de geleerden ons tegen de gevaren der schoolsche overlading. En zelfs al deden zij dat niet, toch doet de terugslag zich op de meest natuurlijke wijze gevoelen. Die terugslag heet sport. Honderd jaar lang heeft de mensch te veel en te lang zich op de boeken versuft. Nu valt hij in eene andere overdrijving, namelijk die van het turnen, roeien, balspelen, loopen, springen, en wat al meer. We moeten langzamerhand de toestanden verzachten, de scherpe hoeken van het werk der volksbeschaving afronden.

Daarom vestigen wij de aandacht onzer lezers op een voorstel, dat uitgaat van de gemeenteonderwijzers van Gent. Sedert verscheidene jaren stellen die heeren aan den gemeenteraad voor om, jaar in jaar uit, de scholen 's namiddags te vier uur te laten uitgaan. Heden eindigen de scholen 's winters te vier, en van Maart tot Augustus te half vijf.

...

Wat een verschil tusschen het kleine, weerlooze boekenwormpje waartoe onze hedendaagsche opleiding het kind vernedert, en het vrije wezen waartoe de dichter het kind, den mensch der toekomst, opleiden wil. Vrijheid voor het kind, dat is lucht en leven, dat is zonnelicht, dat is spel en beweging ! Een zonnige kindsheid slaat op den heelen toekomstigen levensloop terug. Dat men met luider stem voor het volkskind eische : meer licht, meer lucht, minder dwang, eene natuurlijke kalme opvoeding, die de gezondheid en de schoonheid waarborgt van het toekomstige geslacht. (M.L.C. 1909)

We komen van verre... het hedendaags onderwijs wordt voortdurend

vernieuwd, aangepast aan nieuwe noden. Met de prachtige zomer 82 achter de rug, zal onze schoolgaande jeugd zonder problemen, gewapend met de nodige dosis vitaminen, aan de slag gaan om dit nieuwe schooljaar zonder "schoolziekten" door te komen.

RENÉ HESPEL
Aug. 82

BRON

Almanak Vooruit 1910 – 30ste jaargang
Volksdrukkerij, Hoogpoort Gent – 1909

WAT IS ER VAN DE LIEVE ?

PROVINCIE OOST-VLAANDEREN STAD GENT T.D. BRUGGEN EN WATERLOPEN	
SANERING EN HERKALIBRERING VAN „HET LIEFKEN” TE GENT - WONDELGEM BIJZONDER BESTEK NR.3320	GEZIEN EN VOORGESTELD DOOR DE HOOFDINGENIEUR - DIRECTEUR 5 MOET-ER 1
	AANGENOMEN DOOR HET COLLEGE VAN BURGEMEESTER EN SCHEPENEN IN ZITTING VAN 7 SEPTEMBER 1981 DE STADSSECRETARIS DE SCHEPEN VAN OPENBARE WERKEN
OPGEMAAKT DOOR HET STUDIEBUREAU N.V. S.W.K. EEDVERBONDKRAAI 95 9000 GENT GENT, AUG. 1981. <i>Thijs</i> EEN DIRECTEUR	VASTGESTELD DOOR DE GEMEENTERAAD IN ZITTING VAN 21 SEPTEMBER 1981 DE STADSSECRETARIS DE BURGEMEESTER P. DE PAEPE
DOSSIER NR 5A67/18 PLAN NR 1. WIJZIGINGEN	
SCHAAL 1/10000 OPP. 0.12m ²	
OVERZICHTSPLAN.	

In september '81 werd nevenstaand dossier aangenomen door het college van burgemeester en schepenen. Het betreft hier de sanering en herkalibrering van "het Liefken", een deel van het historisch Lievekanaal (1251-1269), dat eens de eerste verbinding vormde tussen Gent en de Noordzee (1). In januari '82 maakten sommige kranten inderdaad gewag van mogelijke werken aan het Liefken. Aangezien koffiedik-kijken geen verantwoorde wetenschappelijke methode is, stapte "Ghendtsche Tydinghen" resoluut naar de – eveneens Gentse – firma Denijs, gespecialiseerd in o.a. water- en collectorwerken (2), om zijn licht over deze zaak op te steken.

De geplande werken behelzen het meest noordelijk gelegen gedeelte van het Liefken te Wondelgem, vanaf de Koning Boudewijnlaan, beter bekend als de "industriebaan", tot aan de spoorweg Gent-Eeklo benoorden

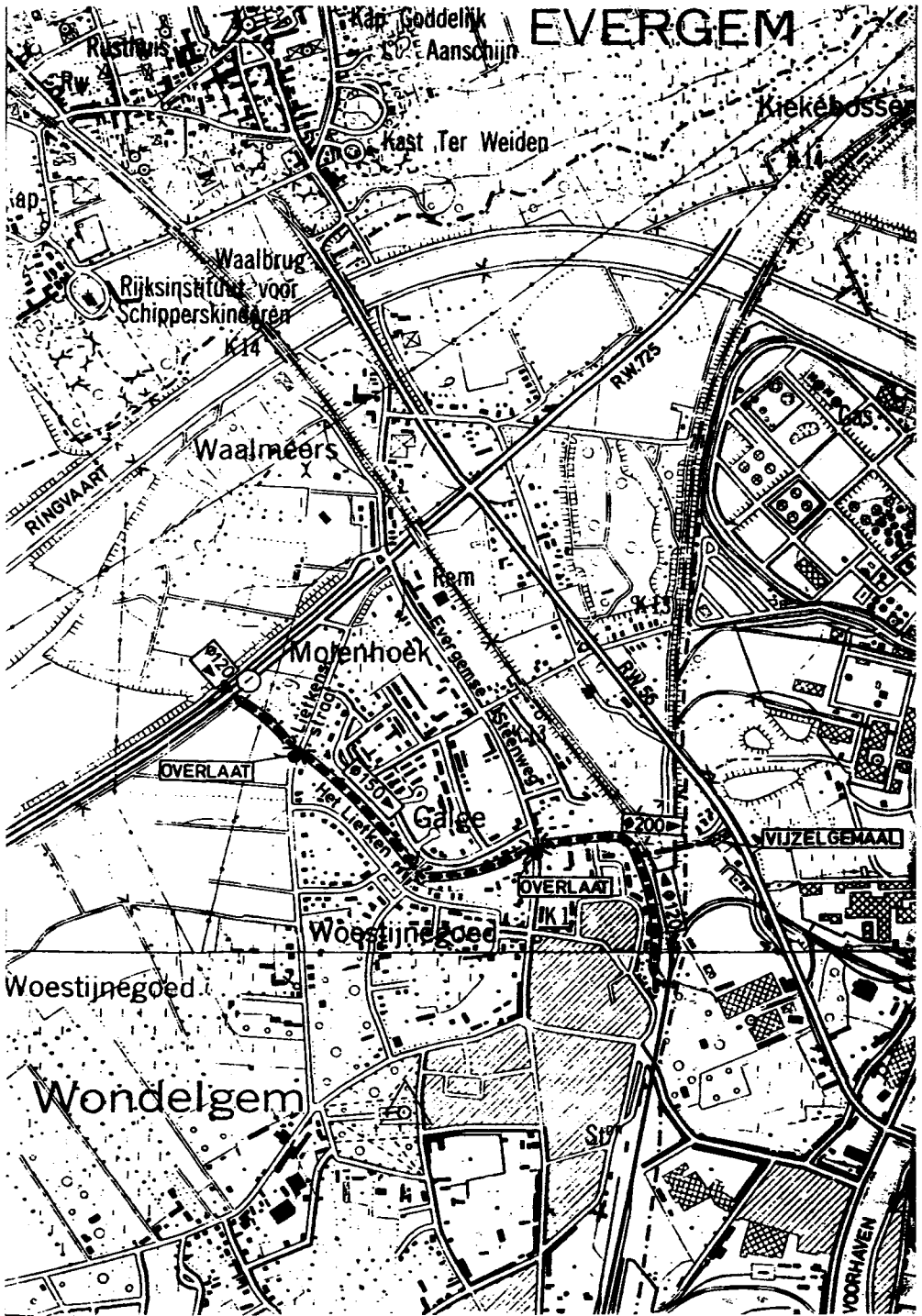

Fig. 1. Overzichtsplan van de saneringswerken

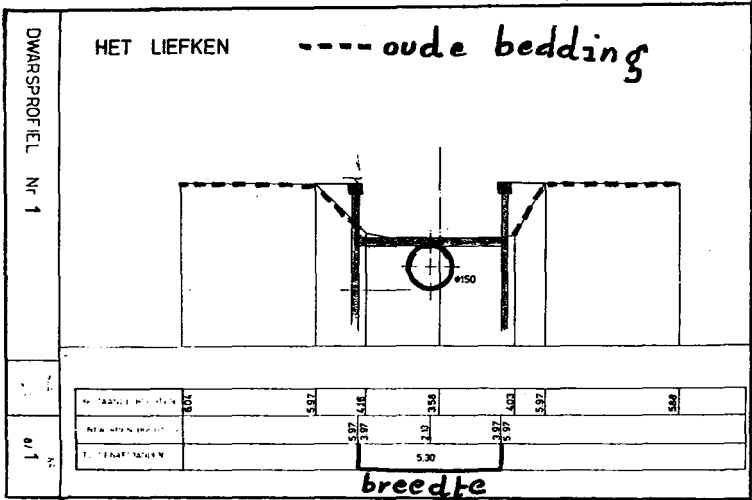

Fig. 2. Oud en nieuw dwarsprofiel van de Lieve

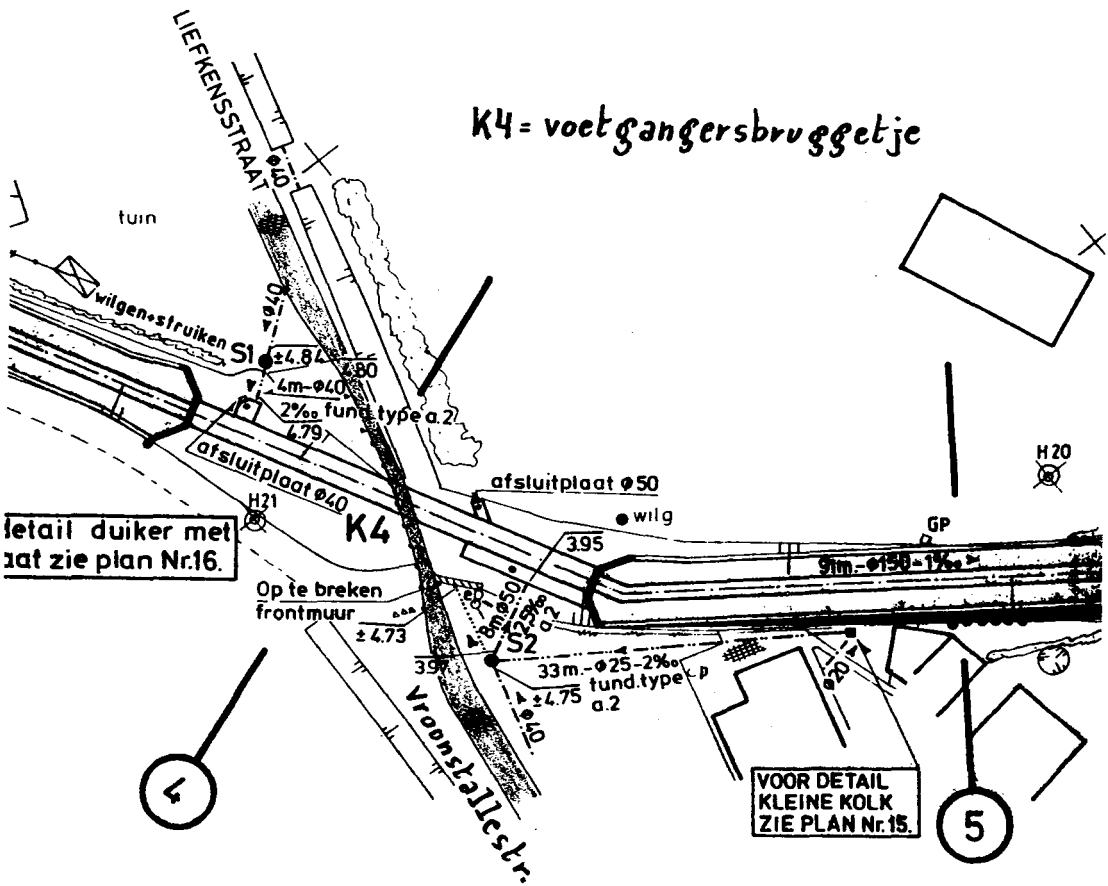

Fig. 3. Situatieschets terminus tram 1

het station te Wondelgem. Het gedeelte ten westen van de spoorlijn dat uitmondt in het kanaal Gent-Terneuzen en het gedeelte in de Wondelgemse Meersen achter de Wiedauwkaai en de Maïsstraat te Gent blijft er alsnog als een vieze sloot bij liggen. Gelukkig betreft het hier hoofdzakelijk industrieterreinen en moeten slechts enkele schaarse omwonenden de stank van het Liefken voor lief nemen.

Heel wat beter zijn de bewoners van de dichtbevolkte wijken "Galge" en "Woestijnegoed" te Wondelgem er aan toe. Zij mogen zich in de toekomst op een mooie waterloop verheugen.

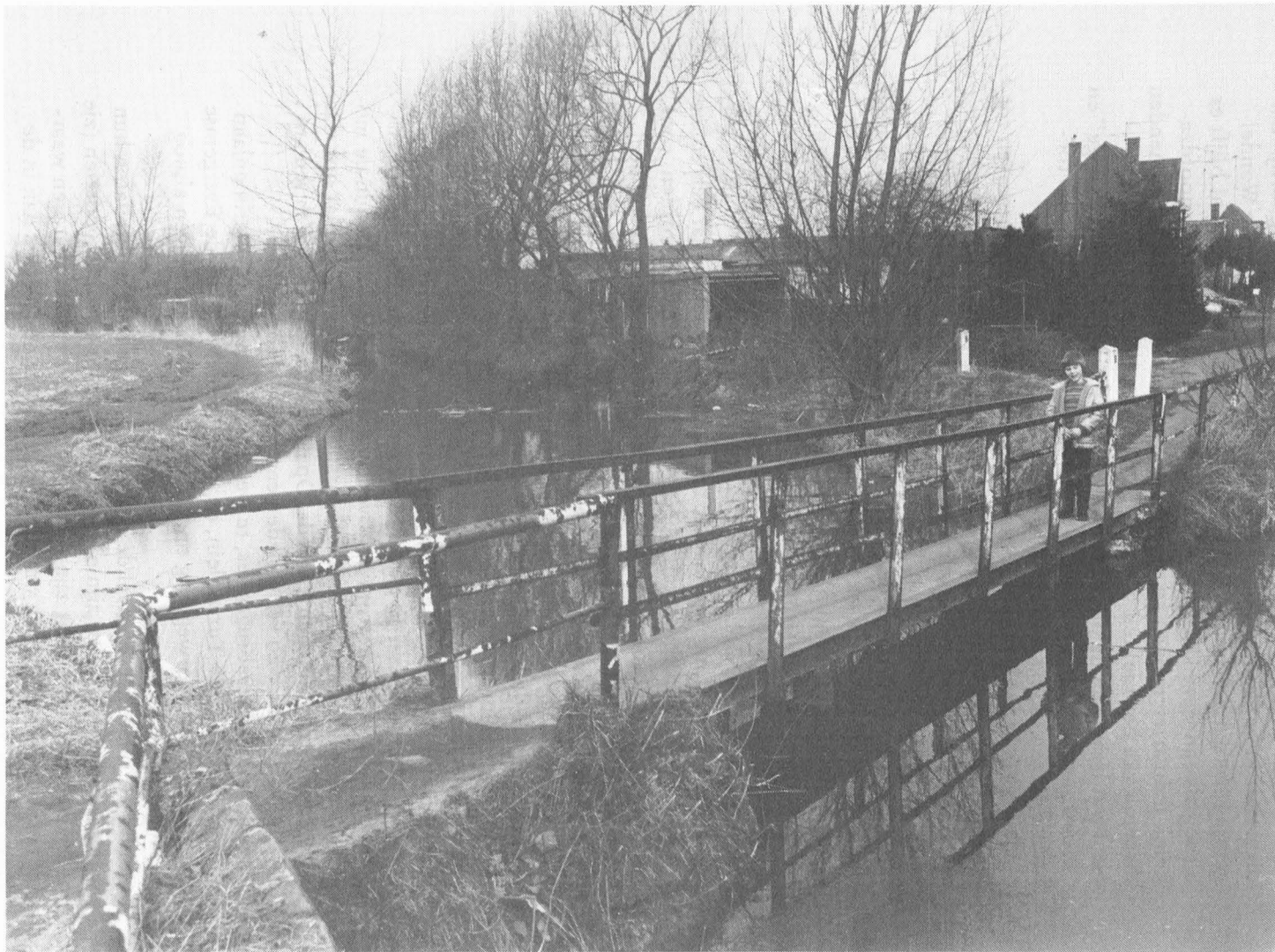
Het opzet is het volgende : de oude Lievebedding wordt uitgegraven tot op een diepte van 4 meter. De taluds worden met stalen damplanken versterkt. In de bedding worden betonnen collectorbuizen gelegd met een doormeter variërend van 1.20 tot 2 meter, voor afvalwater dat nu niet langer in, maar onder de Lieve zal stromen. Deze collectoren worden onder aarde bedolven en met een betonlaag bedekt. Er rest dan een betonnen Lievebedding van 5,30 meter breed en ongeveer 2 meter diep. De bovenrand van de damplanken krijgen een betonrand en de meeste taluds zullen met graszoden en enkele met breuksteenmetselwerk afgewerkt worden. (Fig. 2)

De werken starten ongeveer aan de automobelinspectie waar een collector onder de viervaksbaan zal geperst worden. De werken worden, voor zover dit kan, uitgevoerd van op de oever, wat voor het grootste deel van de loop van het Liefken niet het geval zal kunnen zijn gezien de dichte bebouwing langs de boorden. Veel achtertuinen palen nl. aan het water en braakliggende terreinen zijn schaars geworden. Daar waar gewerkt wordt zal de loop afgedamd en omgeleid worden.

Het voetgangersbruggetje tussen de Liefkensstraat en de Vroonstallestraat (Koestraat) wordt afgebroken en de Lieve aldaar over een lengte van 40 meter gedempt (zie fig. 3) dit om in de toekomst het doortrekken van tramlijn 1 naar Evergem te vergemakkelijken. Een duiker (3) zorgt aldaar voor doorstroming. Eveneens is daarmee voorzien in de mogelijkheid de Vroonstalle- en Liefkensstraat te verbinden, zodat ook daar doorgaand verkeer mogelijk wordt. Op deze plaats bevond zich ten andere in een nog niet zo ver verleden een gewad door de Lieve.

De drie andere Lievebruggetjes, te weten : dit tussen de Waterhoenlaan en het Emmanuel de Turcplein, de "karnemelkbrug" op de Evergemse steenweg en de spoorwegbrug onder de lijn Gent-Eeklo blijven alsnog onaangeroerd.

Om bij overvloedige regenval de collectoren de gelegenheid te laten hun water tijdig te verspelen, zijn op twee plaatsen "overlaten" voorzien (zie overzichtsplan fig. 1). Dit zijn een soort kokers op de collectoren waarbij het water door de druk omhoog geperst wordt en slechts dan in de Lieve terecht kan komen.

Voetgangersbruggetje over het Liefken te Wondelgem ter hoogte van de Liefkensstraat (rechts)

Verder zal een vijzelgemaal (zie overzichtsplaan fig. 1) aansluiting geven op de collectoren aan rijksweg 56, t.t.z. de nieuwe aangelegde wegverbinding tussen Meulestedebrug en de Koning Boudewijnlaan. Dit alles moet er voor zorgen dat geen afvalwater meer in de bedding terecht komt en het Liefken dan toch weer het lieflijke kanaaltje wordt dat het lang geleden geweest is.

Maar... Ook hier weer geen rozen zonder doornen. Ondanks alle mooie plannen en het fiat van onze vroede stadsvaders kan nog niet met de werken gestart worden, gezien men op het ministerie van volksgezondheid nog altijd het licht niet definitief op groen gezet heeft. Men weet voorlopig nog niet of men de bestaande kredieten, dan wel bijkredieten voor de werken moet gebruiken. Zodoende.

Het zal dus wel nog een tijdje duren vooraleer levend water het Liefken zal doorspoelen en het lis bij de waterhoentjes weer in bloei zal staan.

EDDY LEVIS

---

(1) Zie 11e jg. nr. 4/15 juli '82/blz. 203 "De Lieve van zeekanaal tot verloederde sloot. Of toch niet?"

(2) Werken op Coupure, Nieuwe Vaart, Begijnhoflaan, Brugse Vaart, enz...

(3) Koker onder een weg, dijk of dam tot het afvoeren of inlaten van water.

VRAAG EN ANTWOORD

Antwoord i.v.m. de Torenwachters van het gerestaureerde Belfort

In september van vorig jaar hadden wij van de Heer E. Vandevelde, 1e Kontroleur van de Stad Gent, een antwoord ontvangen. Wij hadden het niet gepubliceerd omdat dit antwoord vergezeld was van prachtige kleurfoto's die wij graag, samen met het antwoord, wensten te publiceren. Wij moesten dus eerst informeren wat de mogelijkheden en de condities waren. Er is helaas gebleken dat de prijs van een kleurenreproductie niet verenigbaar was met een gezond en zuinig beheer van onze gelden. Wij moeten dus genoegen nemen met een zwart-wit reproductie. Met onze excuses aan de Heer Vandevelde voor de vertraagde publicatie van zijn antwoord.

Bij de restauratie en consolidatie van het Belfort, werden op 13 oktober 1975, de 4 torenwachters van hun voetstuk naar beneden gebracht. De structuur en de gaafheid van de hardsteen was zodanig, dat ze konden herbruikt worden mits kleine herstellingen en reiniging.

Foto 1. Een unieke situatie : de Gentse torenwacht op Westvlaamse grond – Copyright : Foto Vande Putte – Zomergem

Foto 2. Boven Gent rijst... naast en onder een stoere torenwachter, enkele moderne figuren : E. Vandeveld, 1e Kontroleur van de Stad Gent, H. De Ridder, Conducteur van de firma Vanderkerckhove Ingelmunster, W. Defray, Architect Stad Gent.

Bij nader onderzoek kwam men tot de vaststelling dat deze beelden oorspronkelijk waren beschilderd, want delen kleur waren bewaard, vooral langs de achterzijde.

Ook op de wapenschilden van de wachters was kleur en ook de tekening van het wapen was zichtbaar op de schilden.

Het was dus bewezen, in 1913 waren de torenwachters beschilderd. Dat kan men ook bemerken op de foto's van Sacré 1912-1913. Ook de wapenschilden van Gent en Vlaanderen, gedragen door de 8 leeuwen waren gekleurd.

Door de bestaande kleur en tekeningen was discussie uitgesloten.

De wachter met bijl en deze met goedendag hadden een wapen als volgt : Veld van keel met een kruis in goud, omgeven door vier kleine kruisen in goud. (Jerusalem kruis)

De wachters met zwaard en deze met bazuin hadden een wapen als volgt :

Veld van zilver en kruis van keel.

Aan de hand van de bevindingen en na advies van de dienst monumentenzorg (Mr. Vandenhoutte †) kwam men tot de huidige afwerking; de wapenschilden zoals ze bestonden en de kleuren van de wachters rood-wit-geel.

De rode kleur van speciaal pigment, daar rood zeer gevoelig is aan zonlicht.

Het schilderwerk is uitgevoerd door de firma Mestdag uit Ingelmunster, specialist in dergelijk werk.

Het afnemen, in goede staat brengen, terugplaatsen en bevestigen van de torenwachters, gebeurde door de firma N.V. Gebroeders Georges en Ir Jozef Vandekerckhove. Ze werden teruggeplaatst in april 1981.

Dit volgens opgaven van het studiebureau Van de Vloet, die de uitvoering controleerde, het geheel onder de leiding van de technische dienst gebouwen van Stad Gent.

Antwoord op de vraag van de Belgische Sleutel- en Slotengilde

Van de Heer A. Van den Kerckhove, Conservator van het Bijloke Museum, ontvingen wij het volgend schrijven :

“Mijn collega Dr. A. Stroobants pleegde een schitterend doctoraat over het ijzerwerk in Vlaanderen in het verleden. Daarin komen uiteraard ook de sloten- en sleutelmakers aan bod. Een exemplaar van dit doctoraat berust in het Bijlokemuseum en kan geraadpleegd worden tijdens de kantooruren, na schriftelijke toelating van de auteur Dr. A. Stroobants, Conservator Stedelijk Museum, Grote Markt, 9330 Dendermonde.”

Twee vragen van Mevrouw Denise Baete

1) In een der rubriekjes "Op zoek naar Gent" (dagblad Vooruit van 10 jaar terug) haalt Jan SCHEPENS, onder de titel "Serieus en kurieus nieuws; van vroeger" volgend "fait divers" aan uit het "Journal des Flandres" van juli 1838 :

"De bliksem velde gisteren een boom zeer dichtbij het Engels kerkhof, niet ver van het Rabot."

Schrijver zelf bekent niets van dit kerkhof af te weten en stelt de vraag : Voor de gesneuvelden van Waterloo ?

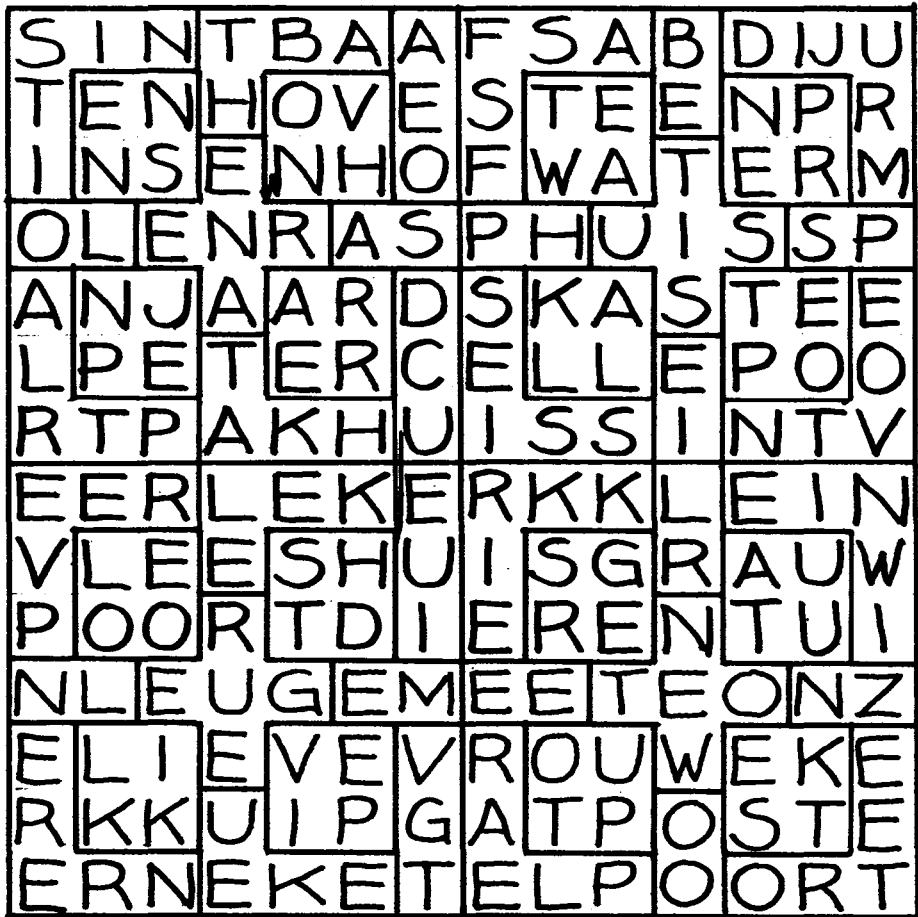
We weten reeds dat dit gesitueerd was langs de Blaisant Vest, maar stellen zelf ook de vraag : waarom een engels kerkhof ? Misschien kennen lezers hierop het antwoord.

2) In bezit van een oude zichtkaart van Gent die het "Institut Romme-laere" voorstelt vraag ik me af welk "institut" hier bedoeld wordt.

UITSLAG VAN PUZZEL '82

Toen de geachte meneer Quizmaster van de heer Collumbien vernam dat puzzel '82 een formidabel succes gekend had, wist hij met zijn eigen geen weg van hovaardij. Stel u voor : 26 deelnemers – in plaats van 11 voor puzzel '81 – waarvan 25 die de opperste gaai afschoten ? Is dat niet om een hoge borst op te zetten ? ZES dames, waaronder 3 veteranen : Mej. Baete D., Mej. Sarteel D. en Mevr. Wauters-D'haene E. en NEGENTIEN heren, waaronder 6 oudgedienden : de heren Beirnaert O., Buyle R., Caese R., Decaluwe P., Elderweirt L. en Lefebure L. Naar hun zeggen – want de meesten voegen bij hun inzending een babbeltje – was de puzzel een beetje erg moeilijk, maar, ... Doch laat ik ze maar best aan het woord : "De noot was hard maar ik heb ze toch gekraakt. Na veel halsbrekerij en zonder veel van (historische) wanten te weten heeft de speurtocht naar de 17 verdwenen Gentse gebouwen mij het volgende opgeleverd." / "Het heeft deze keer inderdaad moeite gekost om de zware opgave tot een goed einde te brengen. Ik heb er echter veel plezier aan gehad." / "Ik vond het zoals ieder jaar een leuke puzzle. De vragen waren zeer moeilijk en ik geef eerlijk toe dat zonder het rooster ik wel een beetje in de knoei zou gezeten hebben." / "Heel wat geblader, gesnuister en tandengeknars; daarbij heel wat geknip en handigheid in het mozaïekleggen zonder cement, dit alles doorkruid met heel veel geduld en een snuifje geluk lieten mij toe de harde noot van puzzel '82 te kraken." / "Dank voor de opgave die een prettige uitdaging was." / "Ik be-

leefde er veel genoeg aan. De legende van de stenen broden kende ik niet, dus heb ik weer wat bijgeleerd.” / “Met plezier zocht ik naar de oplossing van de puzzel '82. De combinatie van het zoeken naar de 17 namen en het herschikken van de mozaïek liet toe enkele “onbekenden” open te laten.” / “Van harte dank voor het opstellen van zulke vragen, die elke Gents-liefhebber de gelegenheid bieden onze kennis te toetsen, te vergaren of bij te schaven.” / “Zeer leuk, maar ook zeer leerrijk : weer heel wat nieuws geleerd ! Dank aan de ontwerper !” / “Zoals ieder jaar en ook met hetzelfde enthousiasme heb ik de jaarlijkse puzzel opgelost.” / “Ik hoop dat er veel leden een oplossing zullen inzenden, dan zal de inspanning van onze achtbare Quizmaster zeker beloond zijn. “Met dank voor de 3 aangename uren zoeken.” Na wat leesgenot in oude publicaties, een beetje teken- en knipwerk, enkele nachtprestaties op mijn werk, kwam stilaan maar zeker een leesbaar rooster te voorschijn. Wil de goedheid hebben, Mijnheer, vlug, maar dan ook heel vlug, aan een

nieuwe puzzel te beginnen.”

Het doet ons werkelijk plezier dat sommige spoorzoekers inzien dat het inderdaad 's heren Puzzelmakers bedoeling is al spelend enige kennis aan te brengen. Die lieve haastigaard mag gerust op beide zijn oren slapen, maar niet op zijn werk. “Vandaag over 240 dagen” fluistert meneer Quiz' mij in 't oor, “brengt G.T. zijn publiek een splinternieuwe, (notenkrakende ?) puzzel”. Doch in plaats van het gemunt te hebben op verdwenen monumenten zal hij zijn verrekijker op een lange rij (15) historische personages richten.

Een van de correspondenten heeft het over de schrijfwijze van de naam Spanjaardskasteel, een naam die hij liever zou gespeld zien zonder S. Hij citeert een paar auteurs die inderdaad Spanjaardkasteel schrijven, dus zonder S. Ik kan zonder mij zeer te doen meer dan 2 auteurs aanhalen die de naam MET S schrijven. Doch daar gaat het niet om. M.i. kunnen we niet beter doen dan de Spraakkunst aan de tand te voelen. En wat zegt die ? Dat die S er nodig is. Om het even welke functie die S vervult :

a) als meervouds-S : het kasteel is van de SpanjaardS of van de SpanjaardEN (goede meervoudsvorm maar minder gebruikelijk, dus Spanjaardenkasteel). Denk daarbij maar eens aan de gewezen SpanjaardSkapel.
b) als genitief-S : het kasteel van EEN Spanjaard (Keizer Karel). c) als overgangsklank zoals we die vinden in zoveel woorden : landSman, schaapSkooi, volkStuintje, buitenShuis, bakkerSgilde, slagerSmes, VrijdagSmarkt (en niet Vrijdagmarkt zoals zo velen foutief schrijven), vrijdagSkost, zondagScostuum, enz. enz. Besluit : Wie correct Nederlands wil schrijven gebruikt bij voorkeur de schrijfwijze Spanjaardskasteel. Een andere inzender roept op zijn manier de heer Quiz' op het matje, zeggend “dat die met de voeten van de mensen speelt” en meteen de goede oplossing aanbiedt. De heer Quiz', dat verwijt geïncasseerd hebbend, seint mij : “O.K. — stop — dat heb ik inderdaad gedaan — stop — dat spelen — stop — de volgende keer doe ik hetzelfde — stop — doch dan voor het vermaak van hun hielen.”

Een inzender is er niet in geslaagd de puzzel volledig op te lossen. Hij kwam weliswaar op het spoor van de 15 gebouwen doch het inlegwerk speelde hem kwade parten. Toch verdient hij met zijn halve overwinning gefeliciteerd te worden, ook al omdat hij een nieuweling is.

Meer dan één deelnemer verzorgde zijn inzending met zorg en smaak, door bijvoorbeeld de namen der gebouwen afwisselend met rode of zwarte letter te tikken of door het opgeplakte mozaïek mee te geven. Verdienen een dikke bos pluimen : de dames Mej. Baete D., Mej. Cogen H., Mej. Sarteel D., Mej. Vanden Abeele J., Mevr. Vanderhaegen-Vandenbossche R. en Mevr. Wauters-D'haen E.; de heren Beirnaert O., Buyle R., Buyst D., Caese R., Casseman P., De Buck R., Decaluwe P., De Smet E., Elderweirt L., Hollanders H., Lefebure L., Lodrigo G., Mast A., Na-

gels J., Tielemans J., Vandeveldde E., Vanhyfte F., Van Winckel, Wissaert R.

Bravo ! ijverige en sportieve notenkrakers en... tot dan !

M. V. W.

BIBLIOGRAFIE

JACOB VAN ARTEVELDE DOOR PR. D. R. HANS VAN WERVEKE

Onlangs verscheen een herdruk van Pr. Dr. Hans van Werveke's *Jacob van Artevelde*. Zoals men weet schreef deze Gentenaar uit één stuk zijn studie voor de reeks "Notre Passé", uitgegeven door "La Renaissance du Livre". (1943 en niet 1942 zoals de herdruk het stelt.)

Ik herinner eraan dat die helaas onvindbaar geworden reeks voor onze Geschiedenis buitengewoon belangrijke monografieën bevat. Ik denk aan : Charles-Quint door Ghislaine de Boom, 1943; Les Belges avant César door Victor Tourneur, 1944; Philippe-le-Bon door Paul Bonenfant, 1944; Marguerite d'Autriche door Ghislaine de Boom, 1946; Gand, Esquisse d'Histoire locale door H. van Werveke, 1946.

Van laatstgenoemd werk verscheen bij Boekhandel Rombaut-Fecheyr in 1947 een geïllustreerde (1 plattegrond en 31 foto's) vertaling onder de titel *Gent, Schets van een sociale Geschiedenis*.

Pr. Dr. Hans van Werveke
Gent 22 jan. 1898 – Sint-De-
nijs-Westrem 7 mei 1974.

Voor zover mij bekend is bleven al de andere studies onvertaald. Behalve natuurlijk de Jacques van Artevelde, die in 1963 ter gelegenheid van de 100-ste verjaring van de oprichting van Jacobs standbeeld, een Vlaams kleedje aangetrokken werd. Uitgever : Kruseman, Den Haag. Dezelfde, die nu Kruseman's Uitgeversmaatschappij genoemd wordt en de herdruk op de markt bracht.

We kunnen niet anders dan 's mans initiatief uitbundig toejuichen. Volgens zijn zeggen was er navraag naar Van Werveke's werk.

Dat zal wel waar zijn, want Patricia Carson's *James van Artevelde, The Man from Gent, 1980*, – een prachtig boek dat jammer ge-

noeg wegens zijn taalgebruik niet voor eenieder toegankelijk is — daargelaten, blijft Van Werveke's *Jacob*, spijs zijn 40-jarige ouderdom, het toevluchtsoord voor al wie interesse heeft voor de Vaderlandse Geschiedenis in het algemeen en de Gentse in het bijzonder. Bovendien ligt zijn kostprijs aan de betaalbare kant : 285 F.

Wat de waarde van de uitgave in aanzienlijke mate doet stijgen is het Nawoord dat men aan het boek toegevoegd heeft. Het is van de hand van de 84-jarige historicus Pr. Dr. Robert van Roosbroeck onder wiens leiding in 1936 en volgende jaren de 5-delige *Geschiedenis van Vlaanderen* tot stand kwam. Een standaardwerk waaraan Van Werveke ruimschoots zijn medewerking verleende.

In dat Nawoord herinnert Van Roosbroeck aan een voorval dat meer dan 200 jaar na Artevelde's tijd plaats greep en dat ik u niet wil enthouden. Ik haal aan : "Koningin Elisabeth van Engeland ontving einde juli 1577 een brief van haar vertrouwde medewerker Daniël Rogers die in de opstandige Nederlanden van de prins van Oranje vertoefde." Die brief luidde : "Tijdens het avondmaal herhaalde Oranje mij nog eens : ik wenste wel dat hare majesteit koningin Elisabeth de grootmoedigheid zou tonen van koning Edward III, haar illustere voorganger, die zoals ik (dus Rogers) het las bij de oude kroniekschrijver Froissart, niet bevreesd was, terwijl (ondanks) zijn koningstitel, *de vriendschap te sluiten met Jacob van Artevelde, kastelein (moet zijn kapitein) van Gent, die dezes hulp aanvaardde tegen de Franse koning, zijn meester.*"

Voor wiet iets meer wenst te vernemen over Artevelde's leven, handel en wandel, daden en dood, staat de weg wijd open : de 109 bladzijden boeiende en leesbare lectuur geschreven door een geleerde Gentenaar.

M. V. W.

GENT IN WOORD EN BEELD

Onder de vele publicaties gewijd aan onze stad, de burcht van Vlaanderen, neemt de Artis-Historia-uitgave in de reeks 'Steden van België' d5, een aparte plaats in.

Het is een veelkleurig boek geschreven door onze stadsarchivaris Johan Decavele, die een grillig en ongewoon beeld ophangt van een stad waarvan hij kennelijk houdt op grond van haar contrasten, haar rijk verleden en haar buitenissig heden.

Het is wel zo dat de Arteveldestad veel te bieden heeft aan de bezoeker, want ze blijft een onuitputtelijke bron van kennis, schoonheid en rijkdom.

De auteur weet zijn publiek te boeien en te bekoren door de luchtige

toon van zijn betoog, wars van pedanterie, dat nochtans een diepe kennis van het onderwerp verraad, maar vooral een ongedwongen beking op de lezer uitoefent.

Het werk is geschreven voor jong en oud, voor wie houdt van historie, kunst en stadseigen, van het bruisende leven van een moderne stad, van het stoere karakter van de gentenaar, van de atmosfeer van een gebied dat zo rijk is aan monumentale getuigen van een groots en onverwoestbaar verleden.

Johan Decavele heeft oog en oor voor het wiemelend volksleven, voor de zeden en gebruiken van een ongetemd volk, dat eeuwenlang de dwingelandij heeft getärt.

Het 'Gent' van nu en toen van onze welsprekende stadsarchivaris is, mede dank zij de technische uitvoering en de boeiende illustratie uitgegroeid tot een volwaardig geheel en een warme hulde aan een stad, die men, willens of niet, lief moet hebben.

Als stadsarchivaris en geschiedschrijver van de XVIe eeuw, verdient Johan Decavele onze dank voor de talrijke uren van stilzwijgend genot bij de lezing van dit nieuw werk dat de stad Gent in een ander perspectief plaatst.

Het album kost 195 fr.

De kleurprenten zijn te bekomen tegen afgifte van 500 Artis-Historiapunten in de ruilburelen.

R. V.

HET OUDE GENT HERLEEFT

Met de verschijning van 'Het gent van toen', een prachtig kijk- en leesboek verlicht met een onuitgegeven reeks van prentkaarten en foto's, is de stad Gent een huldeboek rijker geworden.

Maar ditmaal betreft het een boek over de kleine man, over de toenmalige zeden en gebruiken, over verdwenen schamele huisjes, die nu, voor de mens van de tweede helft van de twintigste eeuw, een fascinerende aantrekkelijkheid moet uitstralen en waaraan niemand onverschillig mag of kan blijven.

De auteur is André Verbeke, elektricien van beroep, die door folkloristen, gidsen, verzamelaars goed is gekend en altijd bereid is zijn kennis en zijn toewijding aan vrienden en belangstellenden over te dragen.

Het boek is ingeleid door stadsarchivaris Johan Decavele, die aan zijn proefstuk niet is en reeds met de auteur een boekje 'Gent in prentkaarten' samenstelde.

De oude stadsbeelden zijn door de auteur gecommenterend, die boven-

André Verbeke

dien een korte historische van prentkaart en fotografie levert en voor de inrichting van een stedelijke fototeek pleit, de onvervalste historische hulpwetenschap van de toekomst.

De postkaart (1869) en de fotografie (1839) hebben hoogten en laagten gekend in hun ontwikkeling, maar vandaagervaart men dat beide kunstvormen niets van hun aantrekkingskracht hebben verloren en dat de verzamelwoede onaangestast is gebleven.

André Verbeke heeft sedert 1955 zijn hart verpand aan het verzamelen van oude prentkaarten en foto's en bezit thans een collectie van ruim 20.000 zichten, waaruit hij circa 300 heeft gelicht om

zijn boek te illustreren, hierin bijgestaan door andere verzamelaars, met het opzet een atmosferisch beeld te geven van het Gent van de XIXe en begin XXe eeuw.

In deze taak is hij prachtig geslaagd en plukt nu de zoete vrucht van ontelbare opzoeken en inspanningen.

Zijn boek, dat een groot voorinschrijvingsukses kende, getuigt van zijn liefde voor de stad Gent en voor de gewone mensen, die hij, in woord en beeld, verheerlijkt.

Maar André Verbeke is ook de toegewijde penningmeester van onze vereniging en alsdusdanig verdient hij, na de openbare hulde op het stadhuis, onze waardering en onze dank voor het boek dat hij aan de gemeenschap heeft geschonken en een onschatbare iconografische en archeologische bron vertegenwoordigt.

Dit werk dat hij aan zijn echtgenote heeft opgedragen, zal zeker het aanzien van onze vereniging bij de bevolking verhogen en de onverminderde publieke belangstelling voor ons tijdschrift in de hand werken.

Wij zijn u, beste André, veel erkentelijkheid verschuldigd.

Wij vergeten zeker niet de uitgeverij Marc Van de Wiele (Brugge) en de grafikus Johan Mahieu die een zeer degelijke uitvoering op de markt brachten en instaan voor een ganse reeks van boeken gewijd aan de oude geschiedenis van onze gewesten.

R. V.

AANVULLENDE LEDENLIJST

1890. Tytgat P. Goedingestraat 16 9821 Afsnee (Gent)
1891. Broeckaert A. Franklin Rooseveltlaan 46 9000 Gent
1892. Mej. Van Maldeghem Salviastraat 84 9110 Sint-Amandsberg (Gent)
1893. De Meyere Alphonse Claeys-Bouuaertlaan 9 9910 Mariakerke (Gent)
1894. Lybaert P. Grensstraat 89 9000 Gent
1895. Duhem A. Hubert Frère-Orbanlaan 231 9000 Gent
1896. D'Hollander J. Luiseekstraat 8 2690 Temse
1897. Boone M. Bontinckstraat 20 9288 Laarne
1898. Mw Michielsens M. Onderbergen 93 9000 Gent
1899. Matthys A. Kouterbosstraat 75 9040 Oostakker (Gent)
1900. Waldack F. Fransevaart 36 9218 Ledeberg (Gent)
1901. Dupon J. Koningin Astridlaan 8 2800 Mechelen
1902. Mw Ghelfi Vl. Rooigemlaan 506 9000 Gent
1903. Tack Fr. Sint-Salvatorstraat 85 9000 Gent
1904. Bral Henri Pirennelaan 77 9219 Gentbrugge (Gent)
1905. Mw Eeckhout M. Braemstraat 207 9219 Gentbrugge (Gent)
1906. Mw De Clercq M.-J. Brusselsepoortstraat 25 9000 Gent
1907. Luyckx K. Schoolstraat 42 9232 Gijzenzele
1908. Herrel J. Koning Albertlaan 60 9000 Gent
1909. Vanderstraeten R. Reigerstraat 40 9000 Gent
1910. Maryns D. Aambeeldstraat 22 9000 Gent
1911. Mw Groosman M. Meerstraat 52 9250 Oosterzele
1912. Demuytere M. Rijsenbergstraat 408 9000 Gent
1913. Dewaele L. Francisco Ferrerlaan 67 9000 Gent
1914. Verdonck M. Elslopark 54 9050 Evergem
1915. Mw Delnaet P. Westergemstraat 82 9030 Wondelgem (Gent)
1916. Velleman A. Kasteellaan 172 9000 Gent
1917. Van Parys L. Kouterbosstraat 77 9040 Oostakker (Gent)